

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

FOKUS 10

– om ungas inflytande

Innehåll

5	INLEDNING
13	HUR SER UNGAS INFLYTANDE UT?
49	UNGDOMSSTYRELSENS FÖRSLAG
53	ÖVERSIKT AV FOKUS 10
59	MER FRÅN UNGDOMSSTYRELSEN

MAYBE IF I LOOK
UPSIDE DOWN
THE WORLD WILL
TURN OUT RIGHT

Inledning

En genomgång av ungas inflytande och representation skulle kunna begränsas till inflytandet i den representativa demokratin, alltså i förhållande till politiken och det offentliga samhället. Men då rätten till inflytande för barn och unga enligt barnkonventionen och den ungdomspolitiska propositionen omfattar de flesta sfärer där barn och unga vistas och är verksamma har vi valt ett bredare angreppssätt. I Fokus 10 tar vi därför upp ungas inflytande inom familjen, på fritiden, i skolan, på arbetet och inom den representativa demokratin. Vi har valt att särskilt belysa inflytandet för unga som står utanför arbetsmarknaden.

Vi fördjupar bilden av ungas situation genom att studera det ur ett antal olika perspektiv. Ett av dessa är ungas inflytande ur en geografisk synvinkel som behandlar ungas inflytande på landsbygden respektive i socialt utsatta bostadsområden.

Ett annat område vi analyserar är andra vägar för ungas samhällsengagemang som medveten konsumtion, användandet av sociala medier och hur formerna för ungas engagemang har förändrats över tid.

I denna kortversion presenteras de huvudsakliga resultaten av de ovan nämnda analyserna. Kortversionen inleds med en bakgrund kring tidigare utredningar och styrdokument som behandlar ämnet inflytande. Därutöver presenteras en översikt av de olika kapitel och fördjupande analyser som går att finna i Fokus 10 samt de förslag som Ungdomsstyrelsen lagt fram för regeringen.

Lagar och riktlinjer

Fokus10 kan ses som den senaste i en följd av offentliga rapporter som sedan 1950-talet tagit upp ungas situation ur ett makt- och inflytandeperspektiv. Från Ungdomen möter samhället (SOU 1951:41) via Ej till Salu (Statens ungdomsråd 1981) och Ungdom och makt (SOU 1991:12) till Politik för unga (SOU 1997:71). Inom området ungas inflytande har offentliga rapporter och utredningar en särskild betydelse då det är i denna form som de bredaste och mest ambitiösa belysningarna av ungas inflytande har genomförts i Sverige. De övergripande ambitionerna för ungas inflytande formuleras inom ramen för den ungdomspolitiska propositionen Makt att bestämma – rätt till välfärd (prop. 2004/05:2) som kompletterades med en ungdomspolitisk strategi (rskr 2009/10:53) 2009 samt FN:s konvention om barnets rättigheter som ratificerades av Sverige 1990. Rätten att rösta och kandidera i allmänna val infaller vid 18 års ålder och stadgas i regeringsformen respektive i kommunallagen. Utöver detta har det inom EU utvecklats en allt tydligare ungdomspolitik som senast formulerats i det nya ramverket för det ungdomspolitiska samarbetet (Europeiska unionens råd 2009).

Konkreta åtgärder för ungas inflytande och representation berör flera politikområden: ungdomspolitiken, demokratipolitiken och politiken för det civila samhället. Dessa politikområden är sektorsövergripande, vilket innebär att de mål som satts upp inom respektive område förutsätter insatser också inom andra politikområden.

Demokratipolitiken har en särskilt viktig ställning i förhållande till det ungdomspolitiska målet att alla unga ska ha verklig tillgång till inflytande. Målet för demokratipolitiken är ”en

levande demokrati där individens möjligheter till inflytande förstärks och de mänskliga rättigheterna respekteras” (prop. 2008/09:1). Prioriterade områden inom demokratipolitiken idag är bland annat att stärka den gemensamma värdegrunden, motverka hot mot demokratin, lokal och kommunal demokrati, vidga medborgarnas inflytande med hjälp av e-verktyg, förstärka medborgarnas möjligheter till insyn, inflytande och deltagande samt att stärka de mänskliga rättigheterna i Sverige (prop. 2010/11:1).

Ett av de två övergripande målen för den nationella ungdomspolitikerna är att alla unga ska ha verklig tillgång till inflytande. I den ungdomspolitiska skrivelsen (rskr 2009/10:53) slås också fast att unga ska ha samma möjligheter som andra att delta aktivt i den demokratiska processen och att påverka förhållanden i såväl den personliga sfären som i samhället i stort. En utgångspunkt är att ungas aktiva deltagande inte bara är viktigt av rättighetsskäl, utan också för att ungas erfarenheter och perspektiv är en resurs och en tillgång i beslutsfattandet (rskr 2009/10:53). Inflytandefrågan har en framskjuten roll i svensk ungdomspolitik och ambitionsnivån är i internationell jämförelse hög (Williamson 2002).

I den ungdomspolitiska propositionen framhålls fyra perspektiv som vägledande för all offentlig verksamheten för unga (rskr 2009/10:53):

Unga är en resurs

Ungdomar har unika kunskaper och erfarenheter. Deras resurser är värdefulla för att skapa ett samhälle som präglas av hållbar social och ekonomisk tillväxt, jämställdhet och rättvisa. Resurserna måste utvecklas och tas till vara i den offentliga sektorn, i näringslivet, på arbetsmarknaden, genom egna företag och i folkrörelserna. I praktiken innebär detta att ungdomar ska ges inflytande över verksamheter som påverkar dem.

Att skapa sådana möjligheter handlar inte bara om innehållet i insatserna utan också om hur insatserna planeras och genomförs.

Ungas självständighet och oberoende ska stödjas

Ungdomstiden kännetecknas av en successiv utveckling mot ökad självständighet och oberoende. Med oberoende menas inte bara frigörelse från föräldrarna utan även frånvaro av faktorer som skapar beroende eller minskar personens handlingsutrymme. Missbruk, tvång och förtryck är exempel på sådana faktorer, liksom diskriminering, stereotypa könsroller, påtryckningar av olika slag och brist på ekonomiska och kunskapsrelaterade resurser. Offentliga insatser ska stödja ungdomars möjligheter till självständighet och oberoende.

Unga är olika

En mångfald av värderingar och livsstilar bland ungdomar är värdefullt och bör bejakas inom demokratins ramar. Ungdomar varken kan eller ska passa in i enhetliga mallar. Deras förutsättningar och villkor varierar, bland annat beroende på kön, etnicitet, kulturell eller socioekonomisk bakgrund, bostadsort, sexuell läggning och eventuella funktionshinder. All offentlig verksamhet för ungdomar bör bejaka mångfalden och sträva efter lika rättigheter och möjligheter för alla.

Unga har rättigheter

Ungdomar ska inte bara ha makt och välfärd för att kunna vara en resurs för samhället. Makt och välfärd är också rättigheter. Ungdomars mänskliga rättigheter ska skyddas och främjas. Ungdomar ska ges social och ekonomisk trygghet, god hälsa och möjlighet till utveckling. De har rätt att vara med och påverka sitt eget liv, sin närmiljö och samhällsutvecklingen i stort.

Yngre och äldre ungdomar

Rättighetsperspektivet vilar i hög grad på FN:s konvention om barnets rättigheter som är en viktig utgångspunkt för all offentlig verksamhet som påverkar barn och unga under 18 år. I styrdokumenterna uppmärksammas några viktiga sakförhållandena.

För det första att det såväl legalt som utvecklingsmässigt skiljer sig mellan yngre och äldre ungdomar. Detta återspeglas i barnkonventionens formulering att ”barn utifrån ålder och mognad ska erbjudas möjligheten till inflytande och delaktighet i frågor som rör dem” liksom av att åldersgränsen för ett fullvärdigt politiskt medborgarskap, med rätt att rösta och kandidera till valbar plats, är satt till 18 år. De som är yngre än 18 år kan alltså ses som en särskild grupp för vilka särskilda hänsyn ska tas då de inte har samma formella rättigheter som äldre medborgare (rskr 2009/10:53).

Barnkonventionen och rättighetsperspektivet har sedan konventionen ratificerades gradvis fått ett allt större genomslag inom svensk lagstiftning och offentlig förvaltning. De yngre ungdomarna (de under 18 år) ska alltså erbjudas möjlighet till inflytande och delaktighet men av dem kan man inte utkräva ansvar på samma sätt som av äldre ungdomar. Tonåringar befinner sig i en omvälvande utvecklingsfas där delaktighet i beslutsprocesser eller att fungera som medförvaltare av verksamheter inte alltid är prioriterat. Tonåringarnas engagemang bygger precis som hos alla andra på lust och intresse men svängningarna går snabbare i denna ålder och kan skapa problem för ett långsiktigt engagemang. Detta ställer särskilda krav på de strukturer och förhållningssätt som samhället skapar för att möjliggöra medbestämmande för denna yngre ungdomsgrupp.

För det andra bör vi uppmärksamma att det fortfarande finns utmaningar för de som fyllt 18 år och är myndiga och rösträttberättigade. Röst-rätten ger dem visserligen samma villkor som andra vuxna medborgare att utöva inflytande i samhället. Men att fylla 18 år innebär inte i sig någon omedelbar eller drastisk förstärkning av individuella resurser i form av kunskaper och kompetenser. Frågan är i vilken utsträckning och på vilket sätt det offentliga samhället ska verka för att stärka den äldre ungdomsgruppens resurser att göra sig hörd i samhället.

Egenmakt och inflytande i samhället

En annan viktig gräns går mellan ungas inflytande i den representativa demokratin och inflytandet i sfärer där unga vistas eller är verksamma. I den ungdomspolitiska propositionen formuleras att unga ska ha samma möjligheter som andra att delta aktivt såväl i den ”personliga sfären som i samhället i stort”. Detta uttrycks som vi såg ovan även i barnkonventionen där det står att barn ska ”erbjudas möjligheten till inflytande och delaktighet i frågor som rör dem”. Ungas inflytande kan sålunda både handla om inflytande i förhållande till de offentliga beslutsarenorna på kommunal, regional och nationell nivå och om inflytande i de sfärer och verksamheter som unga vistas i. Det kan då handla om inflytande i familjen, i skolan, på arbetet och i olika sammanhang på fritiden. Ett uttryck som ibland används för att beskriva former av inflytande inom verksamheter där unga vistas på fritiden är brukarinflytande. I skolan och i arbetslivet är formerna för medbestämmande reglerade i lagar och förordningar.

Ungas inflytande inom den representativa demokratin, vid sidan av valen, kan till stora delar utövas genom samma kanaler som äldre använ-

der. På den lokala och regionala nivån utvecklas dock ofta särskilda forum för kontakt mellan unga och offentliga beslutsfattare, till exempel i form av ungdomsråd. I många av dessa särskilda forum för ungdomsinflytande ingår unga även i kollektiva processer tillsammans med andra unga och får möjlighet att utveckla demokratiska färdigheter.

Inte heller inom arbetslivet görs i vanliga fall någon särskild åtskillnad mellan unga och äldre. Inom övriga sfärer, i skolan och i verksamheter på fritiden där unga är verksamma och utgör själva målgruppen för verksamheten, handlar det istället ofta om strukturer för medbestämmande som är specifikt utformade för de unga som verksamheten berör.

Ett resursperspektiv på inflytande

I forskningen kring politiskt deltagande har man länge uppmärksammat att olika typer av individuella resurser har stor betydelse för att förklara vilka individer som är politiskt aktiva och vilka som inte är det. Det kräver ett visst mått av resurser i form av självförtroende, kunskap och kompetens för att höja sin röst och säga sin mening. Olika handlingar är olika svåra att utföra och kräver olika typer av resurser (Parry, Moyser & Day 1992, Verba & Nie 1972, Verba, Lehman Schlozman & Brady 1995).

Även om resursmodellen har utvecklats för att handla om engagemang och politiskt deltagande inom den representativa demokratin, så är de typer av resurser den beskriver lika viktiga inom flera av de andra sfärerna som tas upp i Fokus 10, det vill säga på fritiden, i föreningslivet, i skolan och i arbetslivet. Familjen kan här ses som ett särfall då familjen i så hög grad kännetecknas av starka beroendeförhållanden och strukturella

makthierarkier. Teoretiskt sett kan dock individuella resurser hos barn och unga, till exempel verbal förmåga, bidra till ökade inflytandemöjligheter även inom familjen.

I alla sfärer ställs den unga människan som vill uttrycka sin uppfattning och påverka sin omgivning inför en valsituation mellan olika alternativa sätt att gå till väga. Ibland handlar det om att välja mellan att verka inom de existerande strukturerna för medbestämmande eller att gå vid sidan om. Grovt sett kan resurserna som unga behöver för att kunna utöva inflytande, såväl i den personliga sfären som i samhället i stort, delas in i tre kategorier: grundläggande välfärdsresurser, politiska resurser och kollektiva resurser.

Grundläggande välfärdsresurser

Med grundläggande välfärdsresurser avses sådana resurser som unga behöver för att må bra, leva goda liv och fungera i ett socialt och samhälleligt sammanhang. Hälsa, utbildning och lärande, arbete, försörjning och en meningsfull fritid är några av de förutsättningar som i samspel med varandra lägger grunden för ungas möjligheter att utöva inflytande. Som exempel kan nämnas tillgången till en meningsfull sysselsättning och en tryggad ekonomi. Unga som saknar dessa resurser har betydligt större hinder än andra att övervinna om de vill engagera sig i samhället och uttrycka sin uppfattning i någon fråga. Att stå utanför de ordinarie försörjningssystemen undergräver ungas självförtroende och innebär samtidigt att viktiga plattformar och sociala nätverk att agera utifrån ofta saknas. I kombination med detta bidrar en pressad ekonomisk situation ytterligare till en känsla av vanmakt. Ju mer pressad man upplever sin livssituation, i desto mindre utsträckning tenderar man att uttrycka sin uppfattning i

samhällsfrågor. Omfattande forskning har visat att även om människor i de mest utsatta livssituationerna har det största behovet av att höja sin röst och påverka politiken så är detta en av samhällets mest passiva grupper (Verba et al. 1995).

Politiska resurser

Med politiska resurser avses resurser som går utöver de mest grundläggande men som är av direkt betydelse för ungas möjligheter att utöva inflytande inom de olika sfärerna. Att vi här kallar dessa resurser för politiska ska alltså inte tolkas som att de endast är användbara i relation till offentligt beslutsfattande. De politiska resurserna kan delas in i tre huvudformer:

- **Kompetenser:** Färdigheter som gör att man kan föra sin talan och samverka med andra på ett effektivt sätt. Det kan handla om hur man organiserar en grupp, om hur man håller ett möte, hur man uttrycker sig i skrift, hur man för en argumentation och om erfarenhet av opinionsbildning.
- **Kunskaper:** Till exempel om de frågor man är engagerad i, om det politiska systemet eller om andra strukturer man vill påverka på något sätt.
- **Nätverk:** De sociala nätverk man ingår i och som kan mobiliseras eller användas i en situation där man vill påverka något. Samhällets främjande av ungas föreningsdeltagande kan uppfattas som en ambition att stärka deras sociala nätverk.

Resursperspektivet kan också bidra till en förståelse för hur politiska resurser kan överföras mellan olika livssfärer. Grundläggande är här att många av de viktigaste resurserna för att kunna vara delaktig och utöva inflytande skapas i familjen under uppväxten. På samma sätt kan kunskaper och kompetenser som förvärfvas i till exempel föreningslivet eller skolan komma till användning om man vill engagera sig i en samhällsfråga inom ramen för den representativa demokratin. Resurser som förvärfvas i en sfär kan enligt detta synsätt alltså vid behov komma till användning i vilken annan sfär som helst.

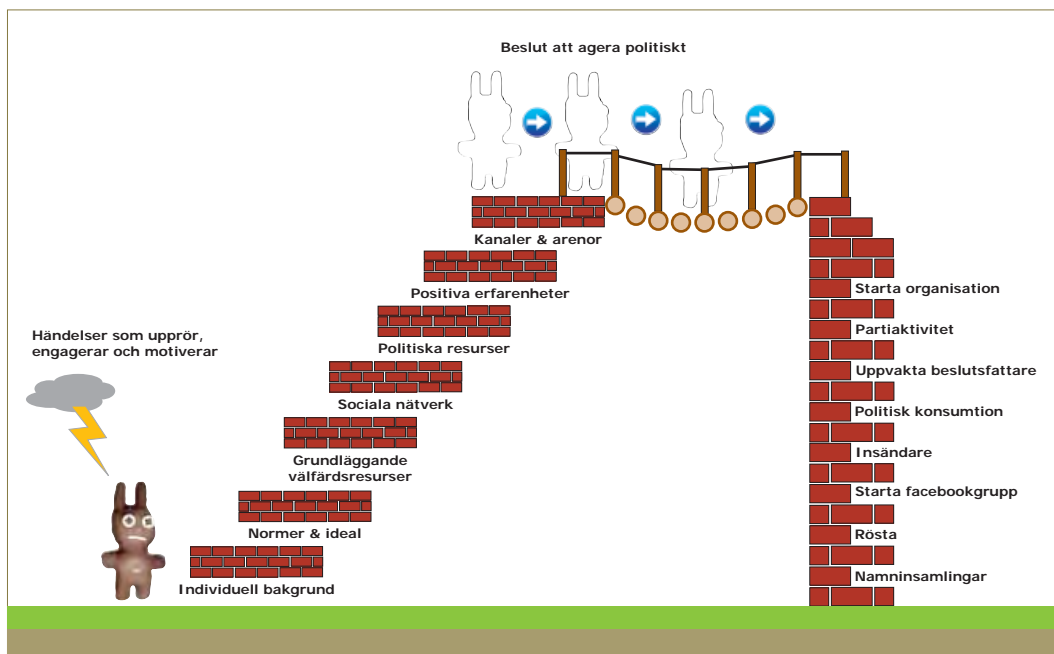
Kollektiva resurser

En annan typ av resurser som också har stor betydelse för ungas möjligheter att utöva inflytande är de kollektiva resurserna. Med kollektiva resurser avses att individer genom att sluta sig samman med andra i grupper och organisationer kan öka sina möjligheter att utöva inflytande och i viss mån kompensera för bristande individuella resurser. Gruppbaseade resurser av detta slag har både en materiell och en psykologisk sida. De erbjuder kanaler, kontaktytor och möjligheter att delta som annars inte skulle stå till buds. Men de kan också höja medvetenheten och mobilisera grupper av unga som annars inte skulle vara aktiva och försöka tala för sin sak (jfr Petersson, Westholm, & Blomberg 1989).

Individuella resurser och förutsättningar

Figur 1.1 illustrerar några av de mer grundläggande byggstenarna som bidrar till att en individ ska ta beslutet att engagera sig. Det är en tankemodell där det för varje form av handling finns en tröskel att övervinna i form av olika förutsättningar och resurser. Vissa politiska handlingar är enklare att utföra och kräver mindre resurser (som att skriva på namninsamlingar eller rösta) och andra är mer resurskrävande (att delta i partipolitik eller starta organisationer). Figuren illustrerar sålunda några av de typer av förutsättningar och resurser som forskningen pekat på som viktiga:

- I trappans nedre del finns individens individuella bakgrund i form av psykologiska och kognitiva förutsättningar. Många av de viktiga psykologiska förutsättningarna grundas inom familjen och i unga år. En viktig sådan förutsättning för deltagande är den egna självkänslan.
- Ytterligare en byggsten i modellen är normer, ideal och värderingar, vilka stimulerar individen att vilja vara en aktiv och delaktig medborgare.
- De grundläggande välfärdsresurserna som att ha en meningsfull sysselsättning och en tryggad ekonomi ligger som ett fundament långt ner i botten på modellens trappa.

Figur 1. Individuella resurser och förutsättningar som möjliggör ungas engagemang.

- Sociala nätverk är viktiga då det i många fall krävs att någon ställer frågan om man vill vara med för att ett engagemang ska inledas. Genom nätverken sprids också information om aktiviteter och händelser som har betydelse för engagemanget (Verba et al. 1995).
- Politiska resurser i form av kunskaper och färdigheter blir allt mer nödvändiga ju mer krävande former av deltagande som är under övervägande.
- Av betydelse för valet att agera politiskt är också tidigare erfarenheter av att göra detta (Amnå 2010). Lyckades man framföra sin åsikt förra gången, var det någon som lyssnade och gav de tidigare erfarenheterna av att agera politiskt mersmak eller inte?
- Överst på trappan befinner sig tillgången till kanaler och arenor för engagemang. Detta är en faktor som visserligen ligger utanför den enskilde individen men som har stor betydelse för beslutet att agera eller inte. Tillgången till arenor inom det civila samhället eller av offentliga strukturer för medborgardialog fungerar möjliggörande och sänker tröskeln för den enskilde att agera.
- Till sist behövs ofta en tändande gnista, en situation eller företeelse i omvärlden som motiverar individen att ta steget från att förstå, vilja, och kunna till att faktiskt agera. Detta illustreras av den gula blixten som slår ner i personen framför trappan i figuren. Det kan till exempel handla om att man blir tillfrågad att delta eller engagera sig. Det kan även handla om att något upplevs som ett hot mot den egna personen, eller mot värden och ideal som ligger en nära, triggar en individ att ta steget från ett passivt till ett aktivt medborgarskap.

valfrihet

Hur ser ungas inflytande egentligen ut?

Fokus 10 handlar om inflytande i livets alla sfärer. Vi har konstaterat att det inte råder någon skarp gräns mellan de demokratiska erfarenheter som görs i de sfärer där unga människor rör sig i vardagen som i familjen, i skolan eller i fritidsverksamheter och de som görs inom den större representativa demokratin. Erfarenheter som görs i en sfär kan omvandlas och även användas i andra sfärer. Många unga är intresserade av samhällsfrågor och är inte heller främmande för att engagera sig. Vi har också sett att grundläggande välfärdsresurser som ekonomisk trygghet, hälsa och sociala relationer har mycket stor betydelse för ungas känsla av inflytande över sitt eget liv och för deras delaktighet i samhället. De två huvudmålen inom ungdomspolitikerna – ungas verkliga tillgång till välfärd och ungas verkliga tillgång till inflytande – är sålunda starkt sammankopplade. Grundläggande välfärdsresurser lägger grunden för ungas möjligheter att vara delaktiga och utöva inflytande.

Unga är idag mer välutbildade och har större kunskap om politiska förhållanden och världen i stort än kanske någonsin tidigare. Dagens unga är också i högre grad än tidigare vana från förskola och tidiga skolår att samarbeta och umgås i grupp. De har vuxit upp med barnkonventionen och är vana att bli hörda och tagna på allvar. Samtidigt tar det allt längre tid för unga att etablera sig på arbetsmarknaden. För många är ungdomstiden en

period av snabba växlingar mellan olika typer av aktiviteter och försörjningsformer. En tillvaro av snabba förändringar där unga inte ges möjlighet att rota sig är ett hinder för unga vuxna att utöva inflytande, det saknas helt enkelt en fast arena att utöva inflytandet på. För den stora grupp unga som inte alls tar sig in på arbetsmarknaden blir utanförskapet ännu större.

Rättigheterna och möjligheterna för unga upp till 18 år att utöva inflytande har stärkts i och med att allt fler aktörer arbetar enligt barnkonventionens riktlinjer. Men det finns naturligtvis områden som behöver utvecklas. Att unga har rätt till inflytande i frågor som berör dem innebär inte att alla vuxna respekterar den rättigheten. Barn och unga i utsatta situationer har sämre möjligheter än andra att påverka sin situation. Exempelvis finns det brister i rätten till inflytande och välfärd bland unga som har blivit placerade i särskilda ungdomshem, lever i ekonomisk utsatthet, har en funktionsnedsättning eller är dokumentlösa, det vill säga vistas i Sverige utan tillstånd, enligt Barnombudsmannens senaste årsredovisning (Barnombudsmannen 2010a).

Ungas inflytande varierar mellan de olika sfärer som undersökts och de ungas bedömning av sina möjligheter att påverka skiljer sig från område till område. Här nedan presenteras de huvudsakliga resultaten av de olika analyserna.

Relationer istället för organisering

Samtidigt som vi har noterat den långsiktiga trenden att unga i mindre utsträckning än tidigare ingår i kollektiva sammanslutningar har vi sett att ungas inflytande i allt högre grad tycks realiseras i relationer mellan unga och ledare eller lärare i de verksamheter där unga vistas och är verksamma. Våra analyser visar till exempel att den enskilt viktigaste faktorn för att en ung människa ska uppleva sig ha inflytande i arbetslivet är att ha en chef att prata med när behov uppstår. På fritidsområdet har diskussionen om ungas inflytande alltmer förskjutits från att handla om strukturer för inflytande till ett lyhört förhållningssätt hos de som arbetar med unga. Skolan är kanske det allra tydligaste exemplet på detta. Unga har i högre grad än tidigare generationer en vana från förskola och tidiga skolår av hur man samarbetar och umgås i grupp. Lärarrollen har gradvis förändrats från att vara en auktoritär ledare till att vara en lyhörd mentor och lots. Ungas inflytande i skolan realiseras idag till stor del i relationen mellan lärare och elev snarare än av inflytande genom formella strukturer. Det demokratiska förhållningssättet har slagit igenom i många av de sfärer som unga vistas i. Kollektiva påverkansvägar och inflytandestrukturer har minskat i betydelse. Vilka effekter detta får på sikt är viktigt att analysera och förhålla sig till. Trenden i ungas inflytande går i riktning mot individuellt påverkande som realiseras i relationen mellan unga och ledare/lärare och där de vuxnas demokratiska kompetens och lyhördhet blir en avgörande faktor.

Om man ser till de unga som är under 18 år och de vardagsnära sfärerna: familjen, skolan och fritiden är möjligheterna till inflytande starkt sammankopplade med vuxnas förhållningssätt. Att vuxna lärare eller ledare lyssnar och tar hänsyn till de synpunkter unga har. Ju yngre de unga är, desto mindre möjligheter upplever de sig ha att självständigt hävda sina rättigheter. De måste göra detta genom att gå via vuxna (jfr Elofsson 2007).

Utvecklingen är positiv men innehåller också risker. Unga med svagare resurser eller som saknar goda relationer med förstående lärare eller ledare riskerar att få en försämrad inflytandesituation än andra unga. Lärare, ungdomsarbetare, föreningsledare, kommunala tjänstemän och andra som kommer i kontakt med unga bör ha ett arbetssätt som genomsyras av lyhördhet, dialog i demokratisk anda och uppmuntran till kritiskt tänkande. Ett sådant förhållningssätt ökar ungas möjligheter till inflytande i de verksamheter där de vistas och det är också en grundförutsättning för att ungas engagemang ska kunna tas tillvara för att utveckla en verksamhet.

Ett ökat ansvars- tagande i kommunerna och skolan

Då kommunen är den arena där de flesta av de beslut som rör ungas vardag fattas och då kommunen också är huvudman för många av de verksamheter där unga vistas, går det inte att underskatta betydelsen av utvecklingsinsatser inom kommunerna. Ungdomsstyrelsens bedömning, utifrån de resultat som framkommit, är att kommunerna behöver se över vilka verktyg de har tillgång till för att stärka ungas välfärd och inflytande. Har de kunskap om ungas faktiska levnadsförhållanden, deras attityder och deras prioriteringar i viktiga välfärdsområden som skola, fritid, boende, kollektivtrafik och arbete? En annan viktig åtgärd är att se över kompetensen i frågor som berör ungas rätt till inflytande på alla nivåer av kommunalt tjänsteutövande och beslutsfattande. Skolan spelar en mycket viktig roll i att utbilda och forma dagens och framtidens medborgare vilket också blivit tydligt i våra analyser. Ungas rätt till inflytande i skolan omfattar många viktiga dimensioner som inflytande över det egna lärandet, inflytande i skolans arbetsmiljö och inflytande i skolans organisation. Ungdomsstyrelsen menar att elevinflytandet i skolorna bör förstärkas ytterligare och att det behövs bättre kunskap om elevernas faktiska möjligheter att utöva inflytande. De frågor som elever idag kan påverka är sällan av den karaktären att de gör verklig skillnad i deras utbildningssituation eller påverkar skolans kvalitetsarbete.

Ungdomsstyrelsen anser också att det finns stora möjligheter att utveckla ungas medborgerliga kompetens genom en ökad samverkan mellan skolor och andra aktörer som representanter

för arbetslivet, högre utbildning och det civila samhället. Det är önskvärt med en skola som är öppen för samarbete med ideella organisationer, både för att ge unga en bild av vilka möjligheter som finns för dem att engagera sig och för att organisationerna många gånger har kunskaper inom sakområden som kan berika undervisningen och underlätta för skolan att genomföra sitt demokratiuppdrag. I tidigare utvärderingar av skolval har det framkommit att elever välkomnar möjligheten att få lyssna till företrädare för olika åsikter och att få diskutera demokrati. Det är särskilt viktigt att de politiska ungdomsförbunden får tillträde till skolorna (Ungdomsstyrelsen 2007a).

Utifrån de erfarenheter som kan dras av forskning och utvärderingar menar Ungdomsstyrelsen att skolorna i större omfattning bör arbeta med att öka ungas kunskap om hur de kan påverka i den egna kommunen. I takt med att kommunerna idag tar fram nya plattformar för medborgardialog och information ökar också möjligheterna för skolorna att arbeta praktiskt med dessa nya strukturer i sin samhällsundervisning.

Föreningslivets, idrottsrörelsens och de politiska partiernas roll

Föreningslivet är en viktig arena för både lärande och rekreation. I Fokus 10 ser vi att den generella trenden de senaste 15 åren är att deltagandet i föreningslivet minskar, både bland unga och bland äldre. Det är en större andel av de äldre som är medlemmar i någon förening än av de unga. Däremot visar resultaten att unga är aktiva i föreningslivet i lika stor omfattning som de äldre, i meningen att de faktiskt deltar i olika aktiviteter.

Den arena inom föreningslivet där flest är aktiva är idrottsrörelsen. Det är särskilt tydligt bland unga. Analyserna visar att föreningsidrotten når ut till i stort sett alla unga i Sverige vilket också gör den särskilt viktig. Vi ser dock att det i många idrottsföreningar finns ett behov av att fortsätta utveckla demokratin när det gäller att låta barn och unga få vara med och bestämma i en verksamhet.

Ungdomsstyrelsen menar att föreningsidrottens pedagogik i ökad utsträckning redan i de yngre åldersgrupperna skulle kunna präglas av medbestämmande och delaktighet. En sådan pedagogik låter unga öva sig i demokratins beslutsformer som att uttrycka sin mening, att lyssna på andra och att bli tagen på allvar. Ungdomsstyrelsen rekommenderar därför att idrottsrörelsen undersöker möjligheten att, genom sina specialförbund, införa ett inslag i sina ledarutbildningar som förser ideella ledare med en grundläggande kunskap om demokratisk gruppmetodik i barn- och ungdomsgrupper. Samma utveckling är även önskvärd inom andra delar av föreningslivet.

Många organisationer behöver se över sina interna demokratiska processer och även hitta sätt att rekrytera nya och yngre medlemmar. Flera av de större organisationer som finns i Sverige idag har många år på nacken och är startade i en tid där engagemanget i samhället såg annorlunda ut än vad det gör idag. De behöver anpassa sig för att hänga med i utvecklingen och attrahera unga. Den polarisering som beskrivs i Fokus 10 är ett faktum även inom föreningslivet.

De politiska partierna har en särställning inom demokratin eftersom de organiserar och mobiliserar de personer som väljs till beslutsfattare inom alla politiska nivåer i samhället. Det är representanter för de politiska partierna som styr samhället och det är partierna som genom sina nomineringslistor till stor del avgör vilka personer som är valbara till politiska församlingar. I vilken utsträckning unga är representerade kan variera stort. Inom flera av partierna finns behov att se över arbetsformerna för att attrahera medlemmar, såväl unga som äldre.

Faktaruta – antal medlemmar i politiska ungdomsförbund

Siffrorna är hämtade från ungdomsförbundens ansökan om statsbidrag 1 september 2010 och redogör för antal bidragsgrundande medlemmar (medlemmar i åldern 7-25 år) under 2009. För mer aktuella siffror hänvisas till organisationerna själva. Centerpartiets ungdomsförbund och Sverigedemokratiska ungdomsförbundet mottog inget statsbidrag för verksamhetsåret 2011 och finns därför inte med i statistiken nedan.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbundet:
2 015 medlemmar

Ung vänster: 1 315 medlemmar

Kristdemokratiska ungdomsförbundet:
2 017 medlemmar

Moderata ungdomsförbundet: 8 142 medlemmar

Grön ungdom: 1 272 medlemmar

Ung pirat: 18 662 medlemmar

Liberala ungdomsförbundet: 1 989 medlemmar

Faktaruta – politiska ungdomsförbund

Av unga i åldern 16–25 år var 3,5 procent medlemmar i en politisk organisation 2008/2009. Andelen var 4,5 procent bland killar och 2,5 procent bland tjejer. Färre unga med utländsk bakgrund och boende i storstadsområden var medlemmar. Den totala andelen unga medlemmar i politiska organisationer har sjunkit sedan början av 1990-talet, men ligger sedan drygt tio år relativt stabilt kring 3,5 procent. Medlemskap bland unga är mest omfattande i större städer

och bland äldre i orter utanför storstäder och större städer. Det är en förhållandevis liten del av befolkningen, mellan 0,5 och 1,6 procent, som uppger att de är aktiva i politiska organisationer, både bland unga och bland äldre. Mellan ungdomsförbunden finns det skillnader, en del ökar medan andra minskar. År 2007 kunde 44 procent av de mellan 16 och 29 år tänka sig att bli medlemmar i ett politiskt parti (Ungdomsstyrelsen 2011).

Faktaruta – LSU (Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer)

Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer är en samarbets- och intresseorganisationen för ungdomsorganisationer i Sverige. Deras verksamhet sker inom två områden: ledarskap och organisationsutveckling samt ungdomspolitik och påverkansarbete. De anordnar utbildningar för unga ledare, möjliggör samarbeten med andra organisationer och ser till att unga blir delaktiga i politiska beslut i Sverige och i världen. LSU är en mötesplats där unga och ungdomsorganisationer kan få kunskap, kontakter och erfarenheter, så att de kan bli ännu bättre på att göra skillnad i unga människors vardag.

Under 2010 bestod LSU av 76 självständiga, demokratiskt uppbyggda, nationella organisationer som tillsammans har fler än en halv miljon unga medlemmar från hela landet. Det är enbart ungdomsorganisationer som kan bli medlemmar i LSU. Deras medlemsorganisationer har olika verksamheter som baseras på till exempel intressen, politik, religion, etnicitet, sexualitet eller funktionalitet. Gemensamt är att de består av unga som har gått samman i olika organisationer för att de vill förändra, umgås och utvecklas.

Polarisering och ett mer splittrat samhälle

I Fokus 10 framträder en bild av polarisering. Det handlar för det första om en social polarisering där unga som antingen själva, eller som tillsammans med sina föräldrar, lever under knappa ekonomiska förhållanden tydligt ser mer pessimistiskt på sina möjligheter att påverka såväl sitt eget liv som frågor i samhället. För unga som själva är arbetslösa är det särskilt tydligt att de har mindre tilltro till sina möjligheter att påverka inom de flesta områden i livet.

En annan tydlig skillnad går mellan unga som uppger god hälsa och unga som av något skäl uppger att de inte mår bra eller har dålig självkänsla. Det handlar också om en skillnad mellan unga som har problem med sina familje- eller kompisrelationer och de som inte har det. Unga som mår dåligt eller har relationsproblem upplever sig i högre grad än andra sakna möjligheter att påverka sin livssituation. Bland dessa unga är det också vanligare att inte känna sig delaktig i det svenska samhället.

Ytterligare en ganska tydlig skillnad går mellan olika geografiska områden i landet. Unga bosatta utanför storstadsregionerna upplever i större utsträckning att de inte är delaktiga i det svenska samhället. Det är något vanligare att unga som bor i mindre städer och på landsbygden inte odelat stöder demokratin och dess principer.

Utifrån våra observationer i ser vi en risk för ett allt mer splittrat samhälle. Den ökade tendensen till segregation och åtskillnad i Sverige som förekommer i boendet, på arbetsmarknaden, i skolan och i samband med fritidsaktiviteter tycks även spilla över på beteenden och attityder som har betydelse för demokratin. Unga från olika sociala, kulturella och geografiska miljöer har allt färre

arenor att mötas på vilket hotar att skapa parallella världar utan gemensam identitet och värdegrund. Vi ser exempelvis att landsortens unga i många fall uppvisar mönster av attityder och beteenden som skiljer sig från unga i storstadsregionerna. Vi vet också att unga i flera av storstädernas socialt mest utsatta områden har en känsla av att vara instängda i sina egna områden utan större möjligheter till möten och relationer med människor i samhället utanför.

En annan aspekt av polariseringen är att många unga, avsiktligt eller oavsiktligt, har hamnat utanför arenor som traditionellt har bidragit till att stärka ungas resurser och känsla av egenmakt. Den höga ungdomsarbetslösheten och svårigheterna för unga att etablera sig på arbetsmarknaden bidrar till att kraftigt minska möjligheterna till inflytande för en stor grupp unga vuxna. När unga saknar egen försörjning och tryggad ekonomi undergrävs deras självtillit och innebär samtidigt att de saknar tillgång till viktiga plattformar och sociala nätverk att agera utifrån om de vill engagera sig i samhället. I kombination med detta bidrar en pressad ekonomisk situation ytterligare till en känsla av vanmakt.

Ytterligare exempel på att unga i lägre grad ingår i kollektiva sammanhang är att unga på arbetsmarknaden i allt mindre utsträckning är fackligt anslutna och att unga idag allt oftare anställs i former, till exempel genom bemanningsföretag, inom vilka den fackliga organisationsgraden är låg.

Föreningslivet är ytterligare en sfär där ungas deltagande minskar. Vad betyder det att unga i allt lägre grad träffas fysiskt och interagerar med andra under organiserade former på fritiden? Traditionellt har föreningslivet setts som en arena som ger tillgång till värdefulla sociala nätverk och tillfälle att öva sig i demokratins beslutsformer.

En fråga vi inte kan besvara är om de möjligheter att till exempel bygga nätverk på internet som vi sett kan väga upp den försvagning av politiska resurser som det minskade föreningsdeltagandet medför. De alternativa sätten att interagera som internet bidragit till är viktiga att belysa närmare i kommande studier.

Olika sfärer – olika förutsättningar

En övergripande observation är att det finns oroväckande stora skillnader i ungas möjligheter att utöva inflytande över sitt liv i de olika sfärer vi studerat: familjen, skolan, arbetet, fritiden och den representativa demokratin. Man kan se en tydlig polarisering mellan unga som upplever goda möjligheter till inflytande och unga som upplever små möjligheter. Fördelningen mellan de som upplever sig ha inflytande och de som inte gör det ser dock olika ut inom olika sfärer.

Familjen

De allra flesta unga är nöjda med sina familjerelationer. Enligt Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät är 85 procent av unga i åldern 16–25 år ganska eller mycket nöjda med sina familjerelationer. Det är inga större skillnader i detta avseende mellan yngre och äldre unga eller mellan tjejer och killar.¹ Det finns dock en grupp unga, kring 10 procent, som inte är nöjda med sina möjligheter till inflytande i familjen och över sina egna liv. Inom denna grupp finns ytterligare en mindre grupp unga vars möjligheter till inflytande är kraftigt beskuren av familjens inre, ofta patriarkala, maktstruktur.

Ungas inflytande i familjen kan handla både om inflytande i beslut som rör dem själva och deras egna liv, och om inflytande i beslut som rör hela familjen. I SCB:s Undersökning om barns

levnadsförhållanden från 2008 uppgav 86 procent av unga i åldern 13–15 år, lika många killar som tjejer, att de får vara med och bestämma hemma om saker som berör dem.² Bland de lite äldre, 16–18-åringarna, var andelen 91 procent. Om man ser till alla i åldern 10–18 år så svarar unga med utländsk bakgrund i mindre utsträckning än de med svensk bakgrund att de får vara med och bestämma hemma, 79 procent jämfört med 88 procent. Unga tjejer med utländsk bakgrund fick i något större omfattning vara med och bestämma jämfört med killar med utländsk bakgrund.

Motsatsen till att få vara med och bestämma hemma är att vara mer kontrollerad av familjen än vad man själv anser vara bra. I SCB:s undersökning visar det sig att 19 procent av 13–15-åringarna och 20 procent av 16–18-åringarna tycker att föräldrarna vill veta för mycket om vad de gör.

Bland 13–15-åringarna är det en större andel tjejer än killar som tycker att föräldrar vill veta för mycket, 22 jämfört med 16 procent. Bland 16–18-åringarna är det en lika stor andel av tjejerna som av killarna som tycker att föräldrar vill veta för mycket. Det ska dock understrykas att det i många av ovanstående fall kan anses vara för barnets bästa som föräldrarna vill veta vad barnet gör – även om det av barnet uppfattas som belastande.

En studie av gymnasieungdomars upplevda frihet att själva styra sina liv som gjordes av Socialstyrelsen 2007 visar också att omkring 90 procent av gymnasieungdomarna trivs mycket bra i sina familjer och upplever att de har stor frihet att följa sin egen vilja i alltifrån vardagsysslor till livsåskådning och livsval. Men det finns också många unga vars familjesituation inte är så positiv, 25–30 procent av tjejerna och nästan 25 procent av killarna har varit utsatta för någon form av kränkande behandling³ av sina

föräldrar sedan de började i gymnasiet (Socialstyrelsen 2007).

Siffrorna ovan pekar på att det finns en grupp unga vars inflytande över sitt eget liv kraftigt begränsas av maktstrukturerna inom den egna familjen. Andra grupper av barn och unga som på senare tid uppmärksammats är de som av något skäl inte lever med sin biologiska familj utan vars omsorg blivit ett ansvar för samhället. Två grupper som ibland visat sig hamna i utsatta situationer med stor frånvaro av egenmakt är unga som omhändertagits inom den sociala barn- och ungdomsvården samt ensamkommande flyktingbarn. Ytterligare en grupp som kan antas leva i stor vanmakt är unga som befinner sig i Sverige utan giltigt uppehållstillstånd. När Barnombudsmannen hösten 2009 granskade isoleringar av barn som skett på de statliga ungdomshemmen visade det sig att isolering ofta använts och att det inte alltid skett med stöd av lagen (Barnombudsmannen 2010b). I ett betänkande från barnskyddsutredningen (SOU 2009:68) föreslås en rad åtgärder som skulle förbättra barns och ungas inflytande inom den sociala barn- och ungdomsvården. Förslagen syftar till att säkerställa att barn och unga får säga sin mening och bli lyssnade till både i samband med beslut om åtgärder och under tiden de är föremål för en åtgärd, till exempel placerade i ett familjehem eller på en institution. De syftar även till att unga ska få mer att säga till om i förhållande till sin egen familj i frågor om sociala åtgärder och ingripanden.⁴

Familjedemokrati

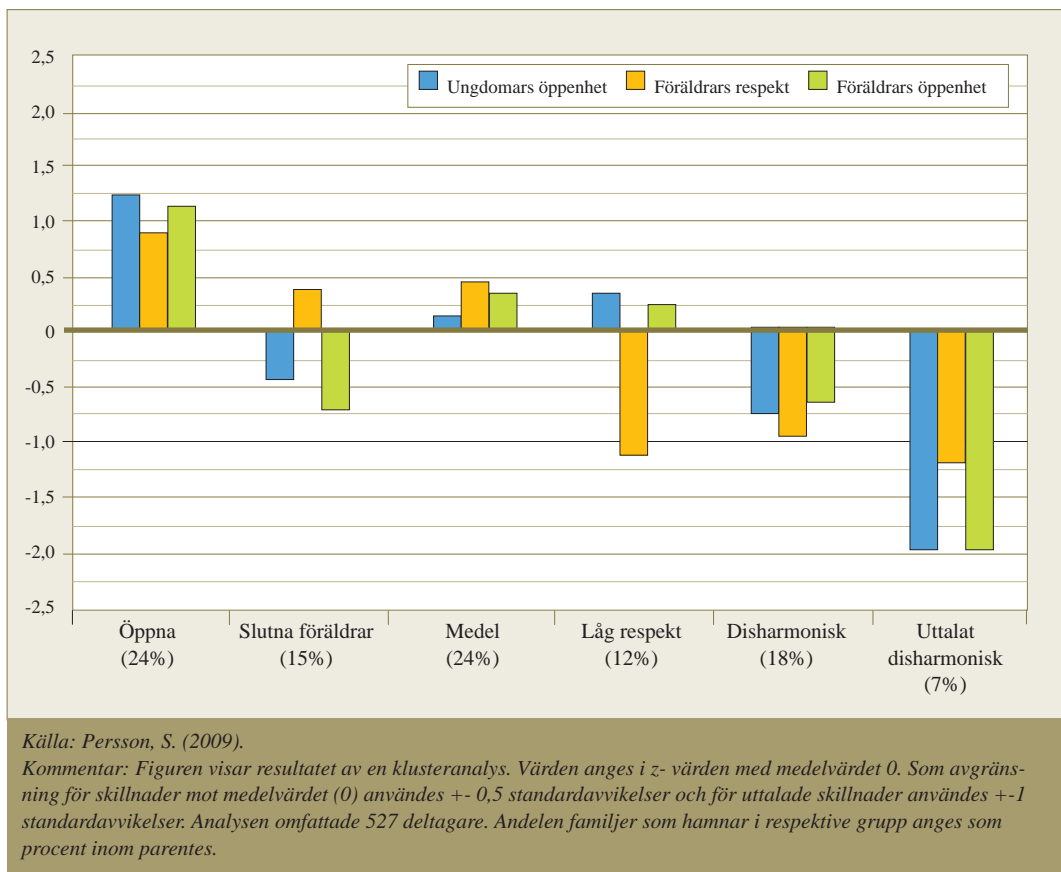
Mänskliga rättigheter, jämställdhet och icke-diskriminering är centrala begrepp för en demokrati. En demokratisk familj bör därför kännetecknas av jämställdhet och frånvaro av diskriminering och förtryck, förutom att alla familjemedlemmar får delta i beslutsfattandet. Familjen har dock traditionellt betraktats som den ”privata sfären”, i motsats till den ”offentliga sfären”. Historiskt har familjen inte bara räknats som opolitisk utan som motsatsen till politik, en frizon från politik som samhället inte ska lägga sig i.

Barns och ungas rätt till inflytande i familjen stöds framför allt av barnkonventionen. Artikel 12 – om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör honom eller henne – har oftast tolkats som att barnet har rätt till att vårdnadshavarna lyssnar till och låter barnet vara med och bestämma i frågor som rör eller påverkar barnet. Skrivningar inom ramen för föräldrabalken, socialtjänstlagen samt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, är bra exempel på hur barnkonventionens mening har införlivats i svensk lagstiftning och där barns rätt till inflytande inom familjen uttrycks i klartext.

Diskriminering och förtryck inom familjen har emellertid uppmärksammats som ett samhällsproblem under senare år. Ett mycket konkret uttryck för förtryck inom familjen är när unga män eller unga kvinnor inte själva får bestämma med vem de ska ingå äktenskap. Ungdomsstyrelsen har i en analys av unga som riskerar att giftas bort mot sin vilja gjort bedömningen att ungefär 70 000 unga i åldern 16–25 år har ett begränsat eller villkorat val i förhållande till äktenskap och val av partner och att 8 500 av dem känner sig oroliga för att inte själva få välja vem de ska gifta sig med (Ungdomsstyrelsen 2009b).

Även om det finns unga som lever i situationer av total avsaknad av egenmakt finns ändå inom de flesta familjer ett utrymme för medbestämmande. Familjen betraktas här som en arena för sociala relationer på samma sätt som en arbetsplats, skola eller annan organisation. Kunskapen om hur ett demokratiskt familjeklimat blir till har tidigare varit begränsad, trots att familjen ses som en av de främsta arenorna för socialisationen av barn. Analyserna visar att det demokratiska klimatet i

en familj är ett resultat av såväl föräldrarnas som de ungas beteende och attityder. Såväl de ungas som deras föräldrars öppenhet i kommunikationen med varandra är viktiga förutsättningar (figur 2.1). Det är inte tillräckligt att enbart den ena parten är öppen i sin kommunikation. Det visar sig också vara viktigt i hur hög grad de unga känner att föräldrarna respekterar dem, till exempel genom att inte reagera med utbrott av ilska när de unga gjort något de inte gillar.

Figur 2. Sex olika typer av familjer med utgångspunkt från ungdomarnas öppenhet mot föräldrarna samt föräldrarnas respekt för respektive öppenhet mot ungdomarna. 2002–2004.

Enligt denna undersökning visar sig ungefär en fjärdedel av de undersökta familjerna med barn i åldern 13–17 år ha en öppen och fullt fungerande familjedemokrati samtidigt som ungefär hälften av familjerna uppvisade större eller mindre brister avseende ömsesidig öppenhet, respekt och demokratiskt klimat.

Det demokratiska klimatet i en familj visar sig i sin tur vara kopplat till de ungas sociala tillit och till deras förtroende för politiska institutioner. Ett demokratiskt familjeklimat tycks utrusta unga med en tro på att de kan påverka sin omgivning och bli lyssnade till. De lär sig förhandla, ta initiativ och uttrycka åsikter. Detta tycks leda till att de blir mer öppna för vuxenvärlden och det sätt som ett demokratiskt samhälle fungerar på. Analysen visar samtidigt att för andra egenskaper som är viktiga för ett aktivt medborgarskap, till exempel politiskt intresse och vilja till samhällsengagemang, är det viktigt med en mer direkt uppmuntran från föräldrar, lärare och andra vuxna att uttrycka sina politiska åsikter.

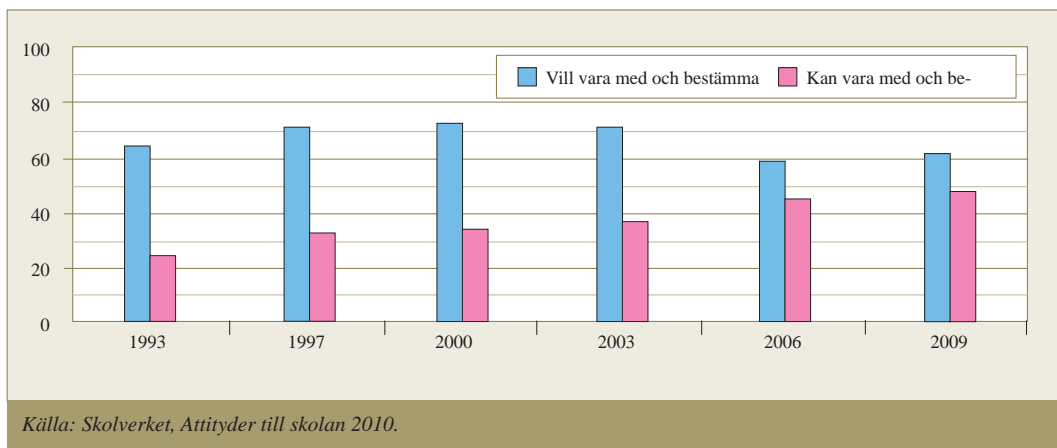
Resurser som unga tillgodogör sig genom att leva i en familj med demokratiska relationer tycks alltså kunna användas i sammanhang även utanför familjen där den unge vill engagera sig och uttrycka sin mening. I linje med detta visar andra forskningsresultat att relationerna inom en familj kan bidra till att prägla unga människors känslor inför att ingå i organiserade sammanhang. Ungas som inte känner sig uppskattade och respekterade i hemmet visar enligt denna forskning större benägenhet att undvika organiserade vuxenstyrda förenings- och fritidsaktiviteter (Persson, Kerr & Stattin 2007).

Skolan

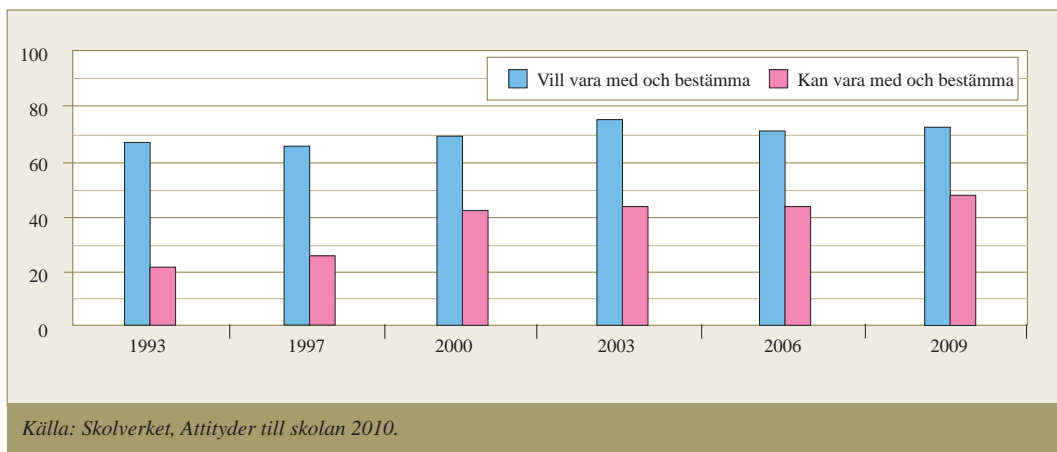
Skolan är den samhällsinstitution som de unga ojämförligt har mest kontakt med och som utöver familjen är den viktigaste aktören för att forma dagens och framtidens medborgare. Varje skola är skyldig att arbeta aktivt med elevinflytande. Ungas rättigheter till inflytande i skolan är sedan länge fastställda på alla juridiska nivåer av skolans reglering, från skollagen över grundskole- och gymnasieförordningen till läroplanen. Däremot saknas det skrivelser om hur de vuxna i skolan ska ta till vara den resurs som eleverna utgör för skolans verksamhet och utveckling.

Sammantaget visar bilden av skolan att det fortfarande finns brister i elevernas inflytande över det egna lärandet, samt att det formella elevinflytandet finns men ser ut att ha en relativt marginell roll i skolans vardag. Skolverkets undersökningar visar dock en generellt positiv utveckling av elevernas upplevda inflytande under perioden 1993–2009 (figur 2.2, 2.3 och 2,4). Om elevers bedömning i dessa undersökningar grundas mer på förbättrade relationer mellan elever, lärare och skolans personal eller på de formella möjligheterna till elevinflytande är däremot svårt att bedöma.

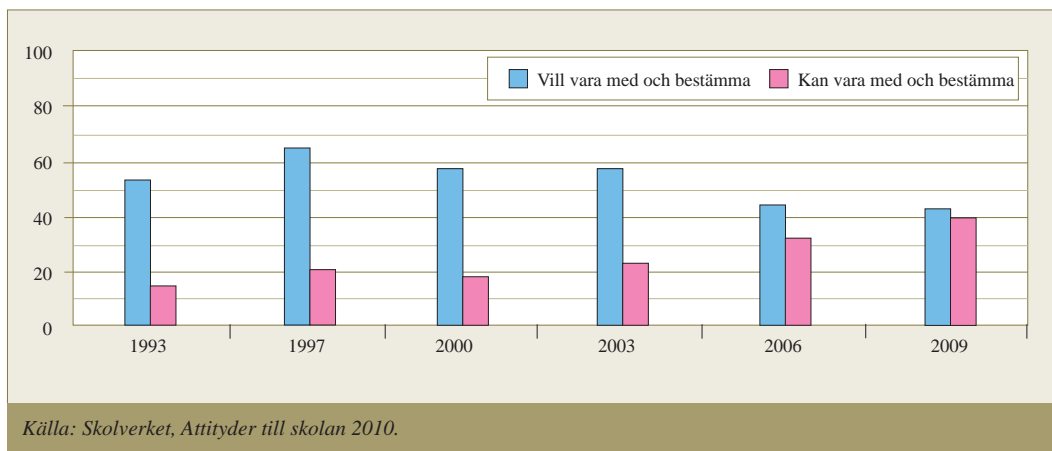
Skolinspektionen som pågick mellan 2003 och 2006 visade att de allra flesta grundskolor hade samverkansorgan som klassråd och elevråd. Även gymnasieskolorna hade samverkansorgan som enligt inspektionen fungerade tillfredsställande men vars verksamhet var mindre omfattande jämfört med grundskolorna. Elevernas möjlighet till reellt inflytande över utbildningens utformning bedömdes ha ett stort utvecklingsbehov. Mer än varannan av de inspekterade grund- och gymnasieskolorna bedömdes vara i behov av att förbättra elevernas möjligheter till inflytande över sin lärosituation. Enligt inspektionen fanns det ett stort missnöje bland eleverna i både grundskolan

Figur 3. Andelen som vill respektive kan vara med och bestämma vad man lär sig i olika ämnen. Grundskolans årskurs 7–9 samt gymnasiet, 1993–2009. Procent.

Figur 4. Andelen som vill respektive kan vara med och bestämma över läxor och prov. Grundskolans årskurs 7–9 samt gymnasiet, 1993–2009. Procent.

Figur 5. Andelen som vill respektive kan vara med och bestämma över reglerna i skolan. Grundskolans årskurs 7–9 samt gymnasiet, 1993–2009. Procent.

och gymnasieskolan över deras begränsade inflytande över utbildningen och skolans inre arbete (Skolverket 2007).

Skolinspektionen som har pågått efter 2006 kontrollerar endast valda delar av elevernas rätt till inflytande, det som berör det egna lärandet. Det är en betydligt snävare granskning jämfört med den tidigare som genomfördes 2003–2006. Hälften av grundskolorna som inspekterades 2009 bedömdes uppfylla målen för inflytande och ansvarstagande över eget lärande. Drygt 90 procent ansågs uppfylla målen att eleverna får kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former. Av de gymnasieskolor som inspekterades 2009 bedömdes 68 procent uppfylla existerande mål för elevernas inflytande över den egna utbildningen (Skolinspektionen Regelbunden tillsyn 2009).

Också elevenkäter visar en liknande bild av begränsningar i elevernas möjligheter till inflytande. I de 42 kommuner som 2009 genomförde en undersökning bland samtliga elever i grundskolans högre årskurser och i gymnasiet med hjälp av Ungdomsstyrelsens enkät för lokal uppföljning av ungdomspolitiken, Lupp, svarade endast omkring 40 procent av eleverna att de har fått veta vad de ska ha inflytande över. En något mer positiv bild förmedlas för påståendet Elevrådet tas på allvar och lyssnas på av personalen i skolan. Bland elever i grundskolans årskurs 7–9 angav 55 procent att det stämde ganska eller mycket bra och motsvarande andel bland gymnasieelever var 46 procent.

Förutom de formella vägarna för elevinflytande äger alla elever också rätten att själva ta initiativ till att förbättra något i sin egen skola.

Av samtliga tillfrågade elever i en undersökning utförd av Skolverket bland elever i grundskolans årskurs 8 och 9 hade 27 procent tagit initiativ till en förbättring det senaste året. Av de som hade tagit initiativ svarade en tredjedel (9 procent av samtliga elever) att de hade lyckats med att nå målet för initiativet, en tredjedel att de hade misslyckats och en tredjedel att de inte visste resultatet än (Skolverket 2010b).

Av de intervjuer i sju olika gymnasieskolor som vi har gjort i samband med Fokus 10 framgår att eleverna känner till att de kan lyfta fram frågor till skolans ledning via representanter i elevrådet, men att det för det mesta endast är småfrågor på agendan när klass- och elevrådet sammanträder. De stora frågorna om till exempel utbildningens kvalitet diskuteras däremot inte.

En nyhet i skollagen som träder i kraft höstterminen 2011 är att det vid varje skola ska finnas ett forum för samråd, där elever, föräldrar och skolans personal är representerade. Ett forum för samråd ska fungera som en arena där elever och föräldrar kan få information om skolans verksamhet och föra fram förslag och synpunkter i olika frågor. Det kan bli en viktig förutsättning för att elevers kompetens ska kunna vara en verklig resurs i skolans verksamhet och utveckling.

Faktaruta – Elevorganisationer

Det finns två huvudsakliga former som elever i grundskolan och på gymnasiet kan organisera sina intressen genom. Den ena formen är att varje klass väljer en representant som ingår i skolans elevråd. Den andra är att alla elever som vill ansluter sig till skolans elevkår, där de sedan väljer ordförande och styrelse i enlighet med vanlig föreningstradition. Elevkårer bygger alltså på elevernas frivilliga medlemskap och egen organisering, medan elevråd i högre grad är en struktur som lärare och skolledning upprätthåller.

De två rikstäckande organisationerna Sveriges elevråd (Svea) och Sveriges elevråds centralorganisation (Seco)⁵ är samarbetsorganisationer för elevråd i övre grundskolan och gymnasiet. Seco organiserar även elevkårer. På riksnivå arbetar elevorganisationerna med opinionsbildning och lokalt arbetar de med utbildningar av medlemskåren samt tar fram stödmaterial och olika inspirerande och stödjande verksamheter. Under 1990-talet och i början av 2000-talet var det vanligast att eleverna organiserade sig i elevråd, men under senare år har antalet elevkårer ökat kraftigt.

Val av utbildning

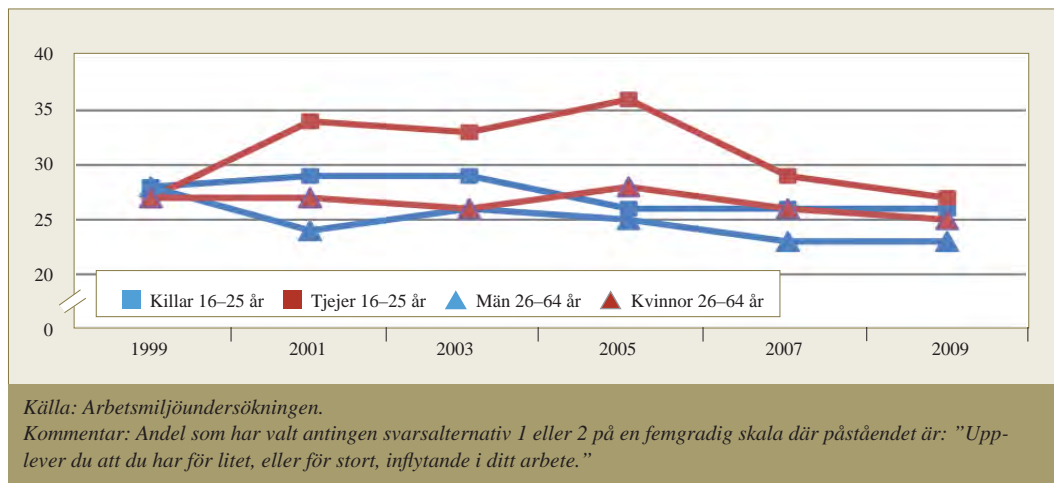
Unga kan också utöva inflytande över sin skolsituation genom de omfattande valmöjligheterna. De reella möjligheterna att välja skola och utbildning har förstärkts mycket kraftigt sedan friskolereformen genomfördes 1992. Av landets totalt 4 660 grundskolor var 709 fristående läsåret 2009/10 och andelen friskoleelever uppgick till 11 procent av samtliga grundskoleelever. Antalet fristående gymnasieskolor har också ökat i mycket snabb takt och är nu nästan ikapp antalet kommunala gymnasier. Kommunala skolor hade dock fler elever per skola. Friheten att välja olika utbildningsinriktningar är mycket stor. Läsåret 2009/10 fanns det nästan 4 700 olika gymnasieutbildningar att välja mellan.

Att valfriheten inte är oproblematisks visas i statistiken som belyser byten av program och avhopp från skolan. Samtidigt väljer allt fler elever att byta skola eller program under utbildningens gång. Av dem som gick i år 3 hösten 2009 hade 15 procent bytt antingen skola eller utbildning under sina gymnasiestudier.

Enligt Ungdomsstyrelsens senaste attityd- och värderingsstudie från 2007 är valet av utbildning det område i livet som unga upplever att de har störst inflytande över (Ungdomsstyrelsen 2007b). Det fanns dock betydande skillnader inom ungdomsgruppen. En klart lägre andel av unga som är födda utrikes, 76 procent, uppfattade sig ha stor möjlighet att påverka sitt val av utbildning än av unga som är födda i Sverige, 86 procent. Unga som är barn till arbetare bedömde att de haft mindre inflytande över valet av utbildning än unga som är barn till tjänstemän.

Arbetslivet

De flesta unga är nöjda med sitt inflytande på arbetsplatsen. Bland de unga som befinner sig i arbetslivet är det mellan 20 och 30 procent som upplever att de har för litet inflytande på jobbet. Andelen som 2009 upplevde lågt inflytande, mätt genom ett ställningstagande till påståendet "Upplever du att du har för litet, eller för stort, inflytande i ditt arbete, var omkring 25 procent.

Figur 6. Andelen som upplever för lite inflytande på arbetet efter kön och ålder, 1999–2009. Procent.

Det var högst bland unga kvinnor under 25 år och lägst bland män över 25 år, även om skillnaderna inte var så stora (figur 2.5).

Rätten till inflytande på arbetsplatsen är reglerad genom medbestämmandelagen, MBL, samt de kollektivavtal och samverkansavtal som har tecknats inom de olika branscherna. Upplevelsen av att ha inflytande på arbetet är dock inte enbart beroende av de formella vägarna för inflytande. Arbetsplatsens organisering, möjligheten att påverka sin arbetssituation, anställningsformen, stöd från kollegor och chefer är alla viktiga faktorer som bidrar till det upplevda inflytandet.⁶ Enligt analysen i Fokus 10 är möjligheten att få stöd och uppmuntran från chefer när arbetet känns besvärligt den viktigaste faktorn för ungas upplevelse av inflytande på arbetet. Den positiva effekten är lika stark för båda könen. Resultatet understryker vikten av att unga i arbetslivet har en lyhörd och stödjande ledning och indikerar att kommunikation med chefer upplevs som ett viktigt sätt att utöva inflytande på arbetet. Andra viktiga faktorer för att främja ungas upplevda inflytande var olika för unga kvinnor och unga män. Det som gynnade unga kvinnors känsla av att ha inflytande på jobbet var att anse sig vara etablerad på arbetsmarknaden, kunna påverka sina arbetstider samt uppleva arbetsuppgifterna som stimulerande. Bland de unga männen var det gynnsamt att vara heltidsanställd, ha möjligheter att utvecklas samt kunna påverka arbetets upplägg.

Den fackliga organisationsgraden i Sverige är fortfarande hög i ett internationellt perspektiv, med omkring 70 procent av de anställda som är medlemmar i en facklig organisation, trots en nedgång de senaste åren. Framför allt har andelen fackligt anslutna unga sjunkit, från 45 procent 2006 till 27 procent 2008/2009. Det faktiska deltagandet i fackligt arbete är ännu lägre, endast

6 procent av unga kvinnor, upp till 25 år, har varit på ett fackmöte det senaste året, vilket kan jämföras med 14 procent bland unga män och 22 procent bland anställda i alla åldrar.

Två trender

Det finns två parallella trender för arbetsplatsinflytande som är värda att uppmärksamma, den fackliga organiseringen minskar kraftigt bland de unga samtidigt som arbetsplatserna allt oftare tillämpar en organisationsstrategi med en platt organisation. Det är också allt vanligare med en syn att utvecklings- och kvalitetsarbetet bör engagera hela arbetsplatsen. Enskilda medarbetare har fått större befogenheter att ta ansvar över sina arbetsuppgifter samtidigt som det finns andra kanaler för arbetsplatsinflytande vid sidan av fackföreningar, till exempel regelbundna arbetsplatstmöten. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att många unga arbetar inom servicesektorn och inom små tjänsteföretag där arbetsplatskulturen kan avvika från det generella mönstret. Därtill har majoriteten av unga en tidsbegränsad anställning, vilket rimligtvis bidrar till en minskad känsla av samhörighet med arbetsplatsen.

Ungas inflytande på fritiden

I Fokus 10 beskrivs och diskuteras ungas deltagande i föreningslivet och mötesplatser för unga. Det finns många olika benämningar som används på mötesplatser för unga, till exempel öppen ungdomsverksamhet, öppen fritidsverksamhet och öppen verksamhet. Det talas också om strukturerad verksamhet respektive gruppverksamhet och om ungdomsgård, fritidsgård, ungdomens hus, träffpunkt och kulturhus. Ungdoms- eller fritidsgårdar har verksamheter som i första hand riktar sig till unga i åldern 13–16 år. Ungdomens hus, allaktivitetshus, kulturhus och liknande är vanligen riktade till den något äldre gruppen, det vill säga 15–20-åringarna.

Det är ont om forskning som belyser ungas inflytande inom fritidsområdet. De forskningsresultat som ändå finns visar att ungas inflytande på fritidsgårdar, samt i musik- och kulturskolor, ligger på ungefär samma nivå som ungas inflytande i föreningslivet då mellan 10 och 20 procent upplever att ledarna inte tar hänsyn till deras förslag.

Av genomgången framgår att ungdomsgruppen i lika stor omfattning som de äldre är aktiva i föreningslivet, i meningen att de faktiskt deltar i olika aktiviteter. Däremot är det en större andel av de äldre som är medlemmar i någon förening. Den generella trenden de senaste 15 åren är att deltagande i föreningslivet minskar, både bland unga och bland äldre.

Ett sätt att tolka den fortsatta minskningen av ungas deltagande i föreningslivet är att se det som en fortsättning på det minskade deltagandet i samhällets kollektiva aktiviteter som observerades redan i den stora maktutredningen i slutet av 1980-talet. Det skulle i så fall vara uttryck för ett alltmer individualiserat samhälle och ungas alltmer individualistiska värderingar och livsprojekt. I slutet av 1990-talet konstaterade SNS demokratiråd i linje med detta att det fanns resursstarka grupper som inte längre ville vara med i gemensamma sammanhang och istället valde andra alternativ än politik och organisationsliv. En av de grupper vars uttåg man noterade var unga. Man menade att på kort sikt kan den enskilde skaffa sig fördelar genom andra och snabbare påverkansvägar men på sikt kunde detta skapa problem för samhället (Pettersson, Hermansson, Micheletti, Teorell & Westholm 1998).

Forskningen bekräftar bilden av att svenskarnas värderingar, åtminstone sedan början av 1980-talet, blivit alltmer individualistiska, men visar samtidigt att det inte är de unga som driver denna utveckling utan att värderingsförskjutningen sker gradvis och samtidigt bland yngre och äldre

medborgare (Pettersson 2008). En annan möjlig förklaring till den fortsatta minskningen under de senaste fem åren skulle dock kunna vara internets stora genombrott. Behovet att träffas fysiskt i organiserad form har minskat sedan virtuella möten och kommunikation på internet blivit allt lättare att genomföra.

Vilka rättigheter till inflytande som unga har på sin fritid är inte tydligt lagreglerat. Men unga har naturligtvis stöd i de generella skrivningarna i den ungdomspolitiska propositionen – unga har rätt att påverka sitt eget liv och sin närmiljö – och i barnkonventionen, där det anges att barnets åsikter ska ges betydelse i förhållande till ålder och mognad.

Mötesplatser för unga

Satsningar på fritidsgårdar och mötesplatser har genom historien ofta setts som verktyg för att fånga in marginaliserade och socialt utsatta ungdomar. I detta perspektiv har ungdomarnas vistelse på fritidsgården ansetts förebygga sociala problem. En annan syn på fritidsgårdar och mötesplatser har sin utgångspunkt i att verksamheten framför allt ska främja en positiv utveckling för den som deltar. Fritidsgården kan väcka och utveckla nya intressen eller vara en plats att bara få vara på – oavsett vilken ”grupp” ungdomarna tillhör och vilken bakgrund de har (Ungdomsstyrelsen 2008).

Ungdomsstyrelsen har i sitt utvecklingsarbete kunnat konstatera att mötesplatser för unga fått en allt viktigare roll i arbetet med att stärka ungas inflytande och delaktighet i samhället. Mötesplatserna är ofta ett ställe där ungdomsråd och ungdomsparlament träffas och möts. De är också ofta forum för föreningslivets verksamheter och möjliggör kontakter mellan unga och folkrörelsernas olika aktörer. Här sker debatter, möten och manifestationer där unga på olika sätt

försöker påverka och få inflytande över frågor som engagerar dem och som de ser som viktiga (Ungdomsstyrelsen 2008).

Mötesplatser för unga är inte en verksamhet som används av en majoritet av de unga. Enligt Ungdomsstyrelsens enkätundersökning 2009 är det 78 procent av unga i åldern 16–20 år som aldrig besöker en mötesplats för unga medan 11 procent besöker en mötesplats minst någon gång i månaden. Samma enkätundersökning visar att unga vars föräldrar är lågutbildade respektive arbetslösa eller sjukskrivna i något högre grad besöker mötesplatserna.

Antalet mötesplatser för äldre ungdomar har ökat under 1990-talet medan antalet fritidsgårdar har minskat. Samtidigt har en breddning av anordnarrollen skett och cirka 25 procent av mötesplatserna för unga drivs i regi av någon annan än kommunen (Svenska kommunförbundet 2002). I flera kommuner har mötesplatser för unga också blivit en allt viktigare arena för arbetsmarknadspolitiska insatser. På mötesplatser placeras särskilda verksamheter för att hjälpa unga som hamnat utanför skola och arbetsmarknad.

En utvecklingstendens är att andelen som aldrig besöker några mötesplatser ökar med stigande ålder. Det är också en mindre andel tjejer som besöker mötesplatserna. Ungdomsstyrelsens erfarenheter visar att de äldre ungdomarna ställer högre krav på inflytande i verksamheten samt högre krav på kvalitativa aspekter av verksamheten som till exempel estetiska (utformningen av lokalerna) och geografiska (att möteslokalerna finns på en attraktiv plats). Fler framgångsfaktorer är att aktiviteterna ska bygga på ungas egna intressen samt på att personalen är professionell och engagerad.

Ungdomsgårdar och ungdomens hus brukar kopplas samman med ett genuint ungdomsinflytande. Dessa verksamheter har en lång tradition

av att bygga sin verksamhet på ungas engagemang. Vad som anses vara den bästa modellen för gårdsinflytande har dock varierat över tid. På 1980- och -90-talen sammankopplades ofta verkligt inflytande med att unga skulle ha makt över planeringen och pengarna. De senaste 10–15 åren har inflytande inom fritidsverksamheten oftare beskrivits utifrån en målsättning där de unga bidrar till att aktivt producera sin egen fritid och inte bara agerar som konsumenter. En intressant iakttagelse är att relationen mellan ledare och unga inom öppna ungdomsverksamheter har blivit en allt viktigare förutsättning för ungas upplevelse av delaktighet.

De öppna verksamheterna ger unga goda möjligheter till inflytande, däremot är de unga inte alltid särskilt motiverade att ta vara på de möjligheter som erbjuds. Framför allt gäller det den löpande verksamheten, där bristen på engagemang motiveras med att man är nöjd med det befintliga utbudet. Däremot är det sällan brist på engagemang när det handlar om att starta eller bygga upp någonting nytt. Det rimliga är väl att tolka detta som ett allmänmänskligt beteende och inte något som är unikt för de unga.

Det saknas nationella undersökningar som gör det möjligt att dra slutsatser om hur unga upplever sitt inflytande på mötesplatser för unga. En undersökning som utförts vid upprepade tillfällen i Jönköpings kommun visar dock att mellan 10 och 20 procent av unga fritidsgårdsbesökare upplever att ledarna inte tar särskilt stor hänsyn till deras förslag. Ungefär samma andel unga som är aktiva i musik- och kulturskolan eller som är med i en förening svarar att ledarna inte tar särskilt stor hänsyn till deras förslag. Om man jämför ungas upplevelse av inflytande på fritidsgårdarna, i musik- och kulturskolan samt föreningslivet med inflytandet i skolan, är det en tydligt större andel i skolan, 30–40 procent, som

anger att lärarna inte tar särskilt stor hänsyn till deras förslag (Elofsson 2007).⁷

En nyligen avslutad studie om ungas upplevda inflytande på fyra fritidsgårdar i Göteborgsregionen visar intressanta resultat. När killar och tjejer svarade på en allmänt ställd fråga om de upplever att de kan påverka gårdens verksamhet förekom det inga större skillnader i deras uppfattning om den egna delaktigheten. Men på mer precisa frågor om inflytande i faktiska aktiviteter framkom ett helt annat resultat. En betydligt lägre andel tjejer än killar upplevde sig ha inflytande över de aktiviteter som genomfördes på gården. En lägre andel tjejer än killar menade också att de hade inflytande över hur lokaler, utrustning och pengar används.

Målsättningen med ungas inflytande på fritidsgårdarna har flyttat från att handla om att skapa alternativ till det existerande utbudet till att ge utrymme för individuell påverkan i befintliga verksamheter. Från ett deltagarperspektiv på demokrati kan man hävda att träning i deltagande i det lilla och näraliggande ger följeffekter för benägenheten och motivationen att delta även i andra sammanhang. I denna mening kan de öppna ungdomsverksamheterna erbjuda en plattform för demokratisk träning som är värdefull i sig, och som förhoppningsvis kan leda till ökade möjligheter till demokratiskt deltagande i andra sammanhang.

Föreningslivet

Killar är något mer aktiva i föreningslivet än tjejer, men det handlar om små skillnader på några procentenheter. Däremot finns det betydligt större skillnader mellan unga med svensk respektive utländsk bakgrund. Killar med svensk bakgrund deltar i störst omfattning i föreningsaktiviteter. I den gruppen svarade 64 procent att de är medlemmar, 37 procent att de aktivt hade deltagit i

föreningsverksamhet och 30 procent att de hade varit på ett möte. Tjejer med utländsk bakgrund har den lägsta aktivitetsgraden. Av dem svarade 40 procent att de är medlemmar, 15 procent att de hade deltagit aktivt i föreningsverksamhet och 21 procent att de hade närvarat vid ett möte de senaste tolv månaderna.

Omkring hälften av alla unga som är med i en förening, inklusive idrottsföreningar, är nöjda med det inflytande de har. Andelen som vill ha mer inflytande är 20 procent medan 31 procent säger att de inte vill påverka föreningens verksamhet. Andelen som inte vill påverka är något större bland de som är födda utanför Sverige jämfört med de som är födda i Sverige (tabell 2.1). Skillnaden mellan killar och tjejer avseende viljan att påverka är däremot försumbar. Nöjdast med sitt inflytande är medlemmar i föreningar och organisationer för samhällsfrågor, i politiska partier och ungdomsförbund samt i skolföreningar och i friluftsföreningar. Inom föreningsidrotten finns en betydande grupp som vill ha ökat inflytande, även om majoriteten även bland föreningsidrottarna är nöjda med sitt inflytande (tabell 2.2).

En annan fråga som studerats är hur ungdomsorganisationerna arbetar för att engagera unga i socialt utsatta bostadsområden. Undersökningen genomfördes som en intervjuundersökning av ungdomsorganisationer. Det mest anmärkningsvärda resultatet i denna undersökning är frånvaron av uppföljning och kartläggning av vilka grupper som är underrepresenterade bland organisationernas medlemmar. Väldigt få organisationer har gjort riktiga kartläggningar. Trots detta har ungefär hälften av de intervjuade organisationerna särskilda strategier för att nå målgrupper som man upplever som underrepresenterade.

Även om resultatet ska tolkas försiktigt så visar det ändå att de som genomfört kartläggningar av

Tabell 1. Upplevt inflytande i föreningar och organisationer efter kön och födelse land, 2009. Procent

	Kön		Födelse land		Totalt
	Kille	Tjej	Sverige	Annat land	
I den utsträckning jag vill	47	50	49	43	49
I mindre utsträckning än vad jag vill	21	20	21	18	20
Jag vill inte påverka föreningens verksamhet	32	30	30	39	31
Totalt, procent	100	100	100	100	100
Totalt, antal	806	1 015	1 694	127	1 821

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkär 2009.

Tabell 2. Upplevt inflytande i föreningar och organisationer efter föreningstyp, 2009. Procent

	Idrottsförening/klubb	Skolförening	Friluftsförening	Religiös förening/församling	Kulturförening	Hobbyförening	Politiskt parti/ungdomsförbund	Förening/org. för samhällsfrågor	Datorförening/spelförening	Supporterklubb	Totalt
I den utsträckning jag vill	47	57	57	53	54	53	57	58	42	47	48
I mindre utsträckning än vad jag vill	23	20	22	17	22	18	27	22	29	23	21
Jag vill inte påverka föreningens verksamhet	30	23	21	31	25	29	17	20	30	30	31
Totalt, procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Totalt, antal	1 074	425	139	343	290	266	138	178	118	162	1 790

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkär 2009.

sin medlemskår för att identifiera underrepresenterade grupper är mer fokuserade i sina planer och strategier på att nå dessa målgrupper. De som bara delvis gjort en kartläggning, eller inte alls gjort det, har ofta många fler målgrupper i sitt arbete med breddad rekrytering. Av undersökningen går inte säkert att dra slutsatsen att någon av ungdomsorganisationerna har planer eller strategier för att rekrytera unga i just socialt utsatta områden men 23 procent uppger att de har planer på att arbeta med unga av annan etnisk bakgrund, cirka 20 procent av organisationerna uppger unga bosatta i andra typer av bostadsområden eller geografiska miljöer som målgrupp.

Den representativa demokratin

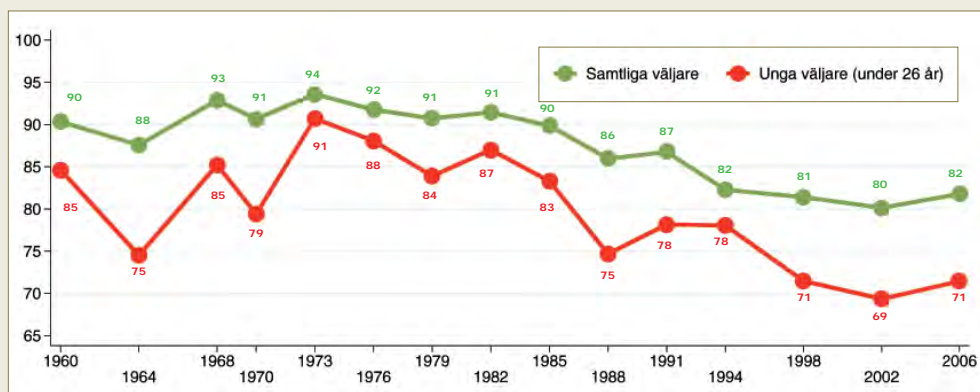
I den representativa demokratin är ungas syn på sina egna möjligheter att påverka och bli lyssnad till betydligt mindre än i alla andra sfärer. Endast 6 procent av unga i åldern 16–25 år anser att de har stora möjligheter att påverka politiska beslut och endast 15 procent av de unga anser att de har stora, eller ganska stora, möjligheter att själv föra fram åsikter till dem som bestämmer i kommunen.

Åldersgränsen för ett fullvärdigt politiskt medborgarskap, med rätt att rösta och kandidera, är satt till 18 år och sammanfaller därmed med myndighetsåldern. Medborgare yngre än 18 år har inte samma formella rättigheter som äldre medborgare, utan deras rätt till inflytande i samhället utgår ifrån barnkonventionens formuleringar att barn utifrån ålder och mognad ska erbjudas möjligheten till inflytande och delaktighet i frågor som rör dem. Det gör gruppen unga som är under 18 år särskilt beroende av att de vuxna verkligen respekterar deras rätt att bli tillfrågade och påverka.

Att uppnå myndighetsålder och därmed omfattas av rättigheten att rösta och kandidera i allmänna val är en brytpunkt i ungas formella delaktighet. Ungas rösträttsålder är en fråga som diskuterats livligt under 1900-talet. Diskussionen kring denna fråga har sedan början av 1990-talet i viss mån i ebbat ut (Söderlind och Engwall 2005). En rösträttsålder på 18 år är idag även den i särklass vanligaste i Europa (Ungdomsstyrelsen 2009a). Även om rösträttsåldern infaller vid 18 år är många unga betydligt äldre när de får tillfälle att rösta första gången. En beräkning som Ungdomsstyrelsen har gjort visar att bland alla unga som dagen före valet 2010 var i åldern 18–25 år hade 52,4 procent ännu inte haft möjlighet att delta i ett riksdagsval.⁸ Den fyraåriga mandatperioden bidrar alltså till att den faktiska åldern när unga för första gången får möjlighet att rösta varierar kraftigt beroende på när man råkar vara född.

Analyserna kring utvecklingslinjer i unga väljares politiska attityder och beteenden under det senaste halvsekleter baseras på svenska valundersökningar från perioden 1956–2006. I analyserna jämförs bland annat unga väljare (under 26 år) med valmanskåren som helhet (över 18 år), samt fem olika generationers väljarbeteende och politiska preferenser vid olika åldrar. Vår analys testar effekten av både generation och livsfas genom att jämföra politiskt beteende vid olika åldrar inom de olika generationerna. Den generationsindelning (se faktaruta – Generationsindelning) som används är den mest betydelsefulla forskningen inom området på senare år (Zukin, Keeter, Andolina, Jenkins & Delli Carpini 2006). Figur 2.6 visar utvecklingen av valdeltagandet 1960–2006 och figur 2.7 visar fem generationers valdeltagande vid olika skeenden i livscykel.

Valdeltagande

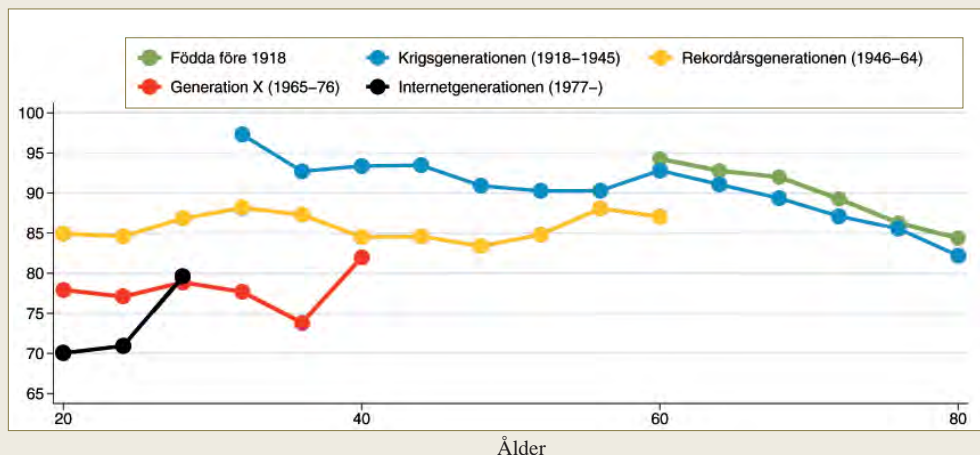

Källa: De svenska valundersökningarna 1960–2006.

Kommentar: Resultaten bygger på urvalsundersökningar och därför kan valdeltagandnivåerna för samtliga väljare avvika från officiella uppgifter om valdeltagande. Dataunderlaget har viktats. Antalet respondenter som tillhör gruppen väljare under 26 år varierar under perioden från 104 till 572 personer.

Figur 7. Andel unga väljare och samtliga väljare i genomsnitt, 1960–2006. Procent.

Valdeltagande

Källa: De svenska valundersökningarna 1960–2006.

Kommentar: Dataunderlaget har viktats.

Figur 8. Andel väljare, fem generationers valdeltagande vid olika skeden i livscykeln. Procent.

Faktaruta – Generationsindelning

Förkrigsgenerationen

Förkrigsgenerationen – utgörs i våra analyser av individer födda före första världskrigets slut 1918. Det rör sig om individer som växte upp i ett samhälle på väg in i en industrialiseringsprocess och vars uppväxt huvudsakligen präglades av mellankrigstidens förutsättningar. Dessvärre kan vi inte studera dessa individers valjarbeteende som unga eftersom de yngsta medlemmarna av denna generation redan hunnit bli 38 år vid tidpunkten för den första svenska valundersökningen.

Världskrigsgenerationen

Världskrigsgenerationen – utgörs av individer födda efter första världskriget, mellan de båda världskrigen och under andra världskriget, det vill säga mellan 1918 och 1945. Ungdomsperioden för de äldsta i denna generation präglas av depressionen på 1930-talet medan de yngsta i generationen upplever sin barndom under återuppbyggnaden efter andra världskriget.

Rekordårsgenerationen

Rekordårsgenerationen – utgörs av individer födda 1946–1964, det vill säga under högkonjunkturen efter andra världskriget. Detta är den första av de fem generationerna där förstagångsväljare kan urskiljas i våra analyser. Denna generation präglas av att de var barn och ungdomar under 1950-talets välståndsökning och 1960-talets politiska och sociala omvälvningar.

Generation X

Generation X – utgörs av individer födda 1965–1976. De äldsta i denna generation upplevde 1970-talets kris under sin barndom och 1980-talets yuppie-era medan de var ungdomar. Medan rekordårsgenerationen genomgick sin kritiska socialiseringsprocess under 1960-talets vänstervindar präglades generation X av högervindarna under 1980-talet.

Internetgenerationen

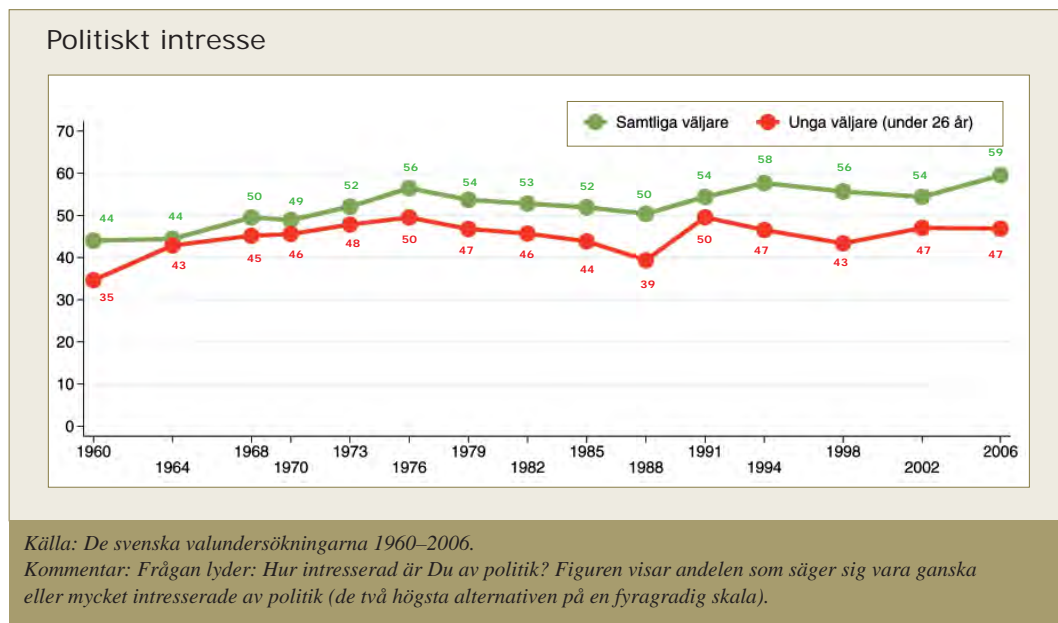
Internetgenerationen – utgörs av individer födda 1977 eller senare. Detta är den första generation som växt upp och präglats av kommunikationsrevolutionen via internet. Internetrevolutionen innebär att den yngsta generationen växt upp i ett helt annat medie- och kommunikationslandskap än tidigare generationer, en ny kontext som rimligen kan tänkas påverka deras politiska beteende och preferenser.

Politiskt intresse

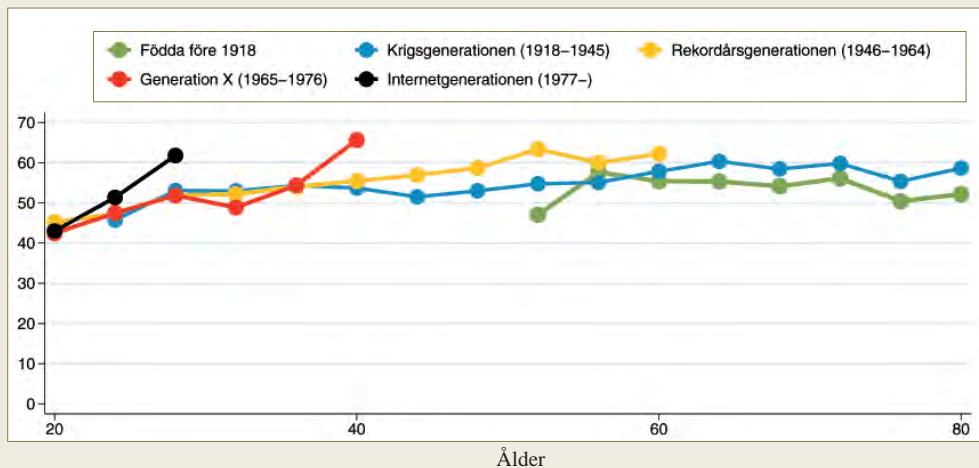
Intresset för politik bland unga är inte som ibland påstås på nedåtgående utan ökar snarare. Detta visar sig om man jämför det politiska intresset bland unga i ett antal generationer från 1960-talet och framåt (figur 2.8 och 2.9). Däremot ser vi också att ungas aktiva deltagande i den representativa demokratis traditionella kanaler för inflytande, till exempel deltagande i val, anknytning till partier och föreningsmedlemskap minskar. Valdeltagandet bland de som är unga idag minskar i förhållande till tidigare generationer liksom andelen som känner sig som anhängare av något av de politiska partierna. Frågan är om detta innebär att ungas engagemang i samhällsfrågor på det stora hela har minskat eller om nya former av politisk aktivitet har ersatt de traditionella.

När det gäller valdeltagandet har de yngsta generationerna ännu inte etablerat sig på samma höga nivå av valdeltagande som de äldre generationerna. Det betyder att det kan bli svårt att bevara de nuvarande höga nivåerna för valdeltagande i framtida riksdagsval. Det handlar dock inte om några dramatiska fall utan snarare om ett något lägre valdeltagande i takt med att den stora och flitigt röstande rekordårsgenerationen successivt lämnar valmanskåren. Samtidigt är det viktigt att notera att 2006 års riksdagsval markerar ett viktigt trendbrott i de yngre generationernas valdeltagande. Nedåtgående deltagandetrender i generation X under 1990-talet har brutits i samband med 2006 års val. Vi vet att mobiliseringen av unga väljare har varit stark i samband med 2009 års Europaparlamentsval och vid 2010 års riksdagsval.

Figur 9. Andel unga väljare och samtliga väljare i genomsnitt som är politiskt intresserade, 1960–2006. Procent.

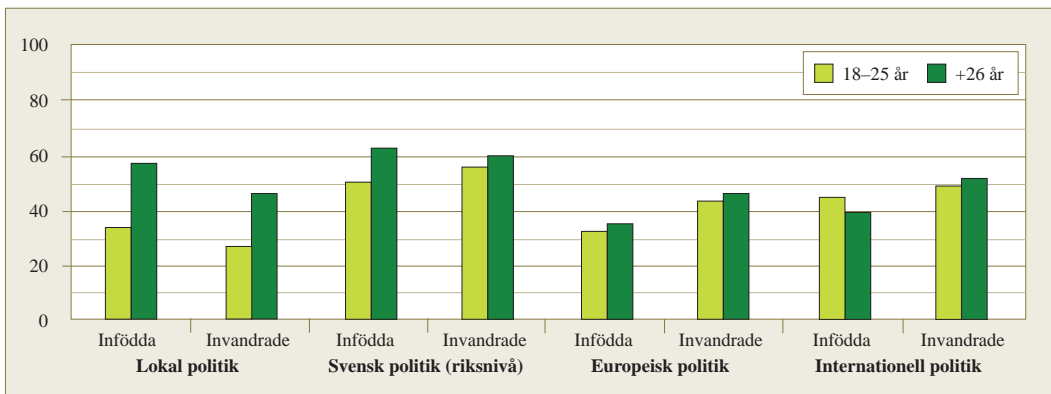
Politiskt intresse

Källa: De svenska valundersökningarna 1960–2006.

Kommentar: Frågan lyder: Hur intresserad är Du av politik? Figuren visar andelen som säger sig vara ganska eller mycket intresserade av politik (de två högsta alternativen på en fyrgradig skala).

Figur 10. Andel väljare, fem generationers politiska intresse vid olika skeenden i livscykeln. Procent.

Källa: Medborgarundersökningen 2003.

Figur 11. Andel intresserade av politik på olika geografiska nivåer efter åldersgrupper, 2003. Procent.

Det finns en utbredd uppfattning om att unga med utländsk bakgrund generellt har sämre politiska resurser eller lägre politiskt intresse än andra. Men vår analys visar att så inte nödvändigtvis behöver vara fallet. Analyserna av politiskt intresse bland unga visar en del oväntade resultat. Till exempel är unga som själva har invandrat i större utsträckning intresserade av svensk politik på riksnivå samt europeisk och internationell politik, jämfört med unga som är födda i Sverige. De som är födda i Sverige är i sin tur i högre grad intresserade av lokal politik (figur 2.10).⁹

Attityder och förtroende i demokratin

I Fokus 10 redovisas resultaten av ett antal analyser som rör relationen mellan unga och den representativa demokratin. Vi har undersökt i vilken utsträckning unga stöder det demokratiska systemet, hur unga ser på sina möjligheter att nå fram med sina synpunkter och påverka beslutsfattande samt i vilken utsträckning unga vill vara med och påverka. Vi har också studerat hur unga ser på sina möjligheter att påverka sin egen livssituation och hur delaktiga de känner sig i det svenska samhället. Ett särskilt fokus har legat på skillnaderna mellan olika grupper av unga och vilka faktorer som har betydelse för ovanstående demokratirelaterade attityder och upplevelser.

Social bakgrund

Ungas sociala bakgrund i form av föräldrarnas utbildning och sociala bakgrund är en faktor som har betydelse för alla de attityder och upplevelser vi studerat. Unga vars föräldrar har en högre utbildning och vars föräldrar är verksamma i akademikerkyrken visar ett större stöd och förtroende för demokratin, tror sig i högre

grad kunna påverka politiska beslut och har en större vilja att vara med och påverka. Unga vars föräldrar har en högre utbildning tror sig också i större utsträckning om att kunna påverka sin egen livssituation och känner sig mer delaktiga i det svenska samhället.

Var man bor i landet visar sig ha betydelse. Unga som är bosatta utanför storstadsregionerna anser i större utsträckning att det är ett dåligt förslag att ha ett demokratisk politiskt system och är mer positiva till att ha ett system med en stark ledare som inte behöver bry sig om riksdag och politiska val. Tendensen är starkare i mindre städer och kommuner. Unga bosatta utanför storstadsregionerna känner sig också i mindre utsträckning delaktiga i det svenska samhället.

Egen försörjning

Den egna försörjningen är viktig. Unga som fått arbetslöshetsersättning, ekonomiskt bistånd eller aktivitetsersättning och unga som i övrigt lever under ekonomiskt knappa omständigheter upplever sämre möjligheter än andra att påverka sin egen livssituation och känner sig mindre delaktiga i det svenska samhället. Unga som fått bidrag anser även i större utsträckning att ett politiskt system med en stark ledare är ett bra förslag. Unga som fått bidrag är intressant nog en grupp som i högre grad än andra uttrycker en vilja att vara med och påverka beslut i den egna kommunen. Arbetslösa unga uppvisar lägre förtroende för riksdag och regering och upplever i mindre utsträckning möjligheter att påverka politiska beslut.

Unga som har varit långtidsarbetslösa befinner sig inte enbart utanför arbetsmarknaden, de har även en marginaliserad ställning i samhället. Detta märks tydligt i till exempel valdeltagande, där individer som står utanför arbetsmarknaden röstar i betydligt lägre omfattning jämfört med

andra. Detta är särskilt oroväckande med tanke på den höga ungdomsarbetslöshet som Sverige har och att unga med utländsk bakgrund har särskilt svårt att komma in på arbetsmarknaden.

Hälsa

Ungas hälsa visar sig ha relativt stor betydelse för flera av de demokratirelaterade attityderna och upplevelserna. I flera fall är hälsa den enskilda faktor som är starkast kopplad till hur unga svarar. Unga med dålig hälsa visar i högre grad ett svagare stöd för demokratin som begrepp. Denna grupp tror också i lägre grad på sina möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer och är mindre villiga att vara med och påverka i sin egen kommun. Allra starkast samband har ungas hälsa med upplevelsen att kunna påverka sin egen livssituation och med känslan av delaktighet i samhället.

Unga med funktionshinder svarar i större utsträckning att de vill vara med och påverka i den egna kommunen. De visar sig samtidigt uppleva sämre möjligheter att påverka sin egen livssituation och känner sig mindre delaktiga i det svenska samhället.

Ytterligare en faktor som spelar in är ungas självkänsla. En låg självkänsla i betydelsen att ofta oroa sig för att inte duga bidrar till att unga i mindre utsträckning tror på sina egna möjligheter att föra fram sina åsikter till dem som bestämmer i kommunen. Unga med låg självkänsla upplever också mindre möjligheter att påverka sin livssituation och känner sig mindre delaktiga i samhället. De vill dock i högre grad vara med och påverka beslut i den egna kommunen och det visar sig också att denna grupp i större utsträckning tycker att det är bra med ett demokratiskt politiskt system.

Representation

Att unga människor väljs in i beslutsfattande församlingar är viktigt för att deras erfarenheter ska komma till uttryck och vägas in i beslutsfattandet. Det har också en viktig symbolisk betydelse och visar att unga tas på allvar i samhället. Unga folkvalda kan även fungera som förebilder för andra unga och sända signalen att det är mödan värt att engagera sig. Det är dock alltid en mindre del av befolkningen som själva får göra erfarenheten att vara verksam som förtroendevald.

Den större delen av ungas samhällsengagemang äger rum utanför partier och politiska församlingar. Det mesta av detta engagemang är lokalt. Mycket av det är dessutom verksamhetspecifikt, till exempel engagemang i skolan, inom en förening, kring en fritidsaktivitet eller på en fritidsgård. Inte sällan uppstår dock situationer då unga vill uttrycka sin åsikt till samhällets politiska beslutsfattare. När unga vänder sig till politiker eller tjänstemän med frågor, synpunkter eller förslag är det mycket viktigt att de blir lyssnade till och bemötta på ett bra sätt. Ett dåligt bemötande vid de första kontakterna med offentliga myndigheter kan bidra till att undergräva förtroendet för den representativa demokratins institutioner och avskräcka unga från att utöva ett aktivt medborgarskap. Det är av stor vikt att de demokratiska institutionerna på alla nivåer utarbetar goda rutiner för att ta emot unga och deras åsikter. Detta gäller särskilt på den kommunala nivån där den allra största delen av ungas engagemang utövas.

I Fokus 10 har vi undersökt ungas representation i riksdagen samt i landstings- och kommunfullmäktige efter valet 2010. Resultaten visar att andelen unga ledamöter i åldern 18–25 år fortfarande är betydligt lägre än åldersgruppens andel av befolkningen. De unga utgör 4,1 procent av kommunfullmäktigeledamöterna, 2,8 procent av ledamöterna i landstingsfullmäktige

och 2,9 procent av riksdagsledamöterna samtidigt som andelen unga, 18–25 år, i befolkningen är 13,3 procent. Ungas representation har dock ökat sedan 2002 i riksdagen, landstinget och kommunfullmäktige. Den positiva utvecklingen fortsatte vid valet 2010 med resultatet att antalet unga ledamöter ökade ytterligare.

Jämställdheten bland unga folkvalda är generellt sett bra, men fortfarande är de unga männen något fler än de unga kvinnorna. Detta gäller särskilt bland de nominerade där andelen män bland de unga kandidaterna är 55 procent. Bland de valda är andelen män 51 procent och skillnaden mellan unga män och unga kvinnor bland de folkvalda är alltså bara 2 procent. I statliga styrelser och kommittéer finns få ledamöter som är yngre än 30 år, andelen ligger kring 1 procent.

Inflytandeforum i kommunerna

I många av Sveriges kommuner finns det särskilda inflytandeforum för unga, till exempel ungdomsråd och ungdomsfullmäktige. Dessa forum syftar till att kanalisera ungas engagemang och fungera som en förstärkare av ungas röst in i de beslutsfattande församlingarna. De särskilda inflytandeforumen erbjuder också de unga en möjlighet att lära sig mer om hur demokratin på det lokala planet fungerar i praktiken.

I Fokus 10 beskrivs olika former för ungas inflytandeforum utifrån en enkät som riktades till landets samtliga kommuner 2009 och 2010.¹⁰ Vi har kategoriserat de inflytandeforum som kommunerna uppgett i den här kartläggningen utifrån de definitioner som gjordes i rapporten Lika olika som lika (Ungdomsstyrelsen 2009c). Vissa av de inflytandeforum som kommunerna rapporterat om har inte kunnat ingå i kategoriseringen, antingen på grund av att de inte faller inom den

definition som Ungdomsstyrelsen angivit, eller att verksamheten inte går att kategorisera. Den kategorisering som använts är följande:

- ungdomsråd
- ungdomsfullmäktige
- tematiska arbetsgrupper
- dialogforum.

Av de 287 kommuner som svarat uppger 63 procent, 182 kommuner, att de har någon form av inflytandeforum för unga (tabell 2.3).¹¹ De fyra typer av forum som Ungdomsstyrelsen kategoriserat finns i 162 kommuner (tabell 2.4). I de 20 kommuner som inte har dessa typer av forum har kommunen exempelvis angett särskilda projekt eller satsningar och i vissa fall ungdomsföreningar som inflytandeforum. Enligt denna något snävare avgränsning är det 56 procent som har ett inflytandeforum.

Totalt har 425 forum angetts. Av de som har svarat att de har inflytandeforum har 102 kommuner (57 procent) uppgett att de har fler än ett forum. Ungdomsråd är den vanligaste formen av inflytandeforum för unga, 22 procent (93 av sammanlagt 425) av alla forum som kartlades var just ungdomsråd.

Tabell 3. Antalet kommuner med inflytandeforum, 2008–2010

	Antal
Ja	182
Nej	105
Totalt	287

Tabell 4. Antal kommuner med respektive typ av inflytandeforum, 2008–2010

Inflytandeforum	Antal
Ungdomsråd	87
Ungdomsfullmäktige	49
Tematiska arbetsgrupper	75
Dialogforum	44
Totalt	162

Kommentar: Flera kommuner har mer än en typ av ovanstående inflytandeforum

När kommunerna får frågan om vilka mål de har för sina olika forum för inflytande så ligger tyngdpunkten för ungdomsråden på att tillvarata ungas åsikter och att påverka kommunala frågor och beslut. Även för ungdomsfullmäktige och ungdomsparlament anges dessa mål men här anges även i större utsträckning målet att verksamheterna är en skola i demokrati för unga (tabell 2.5).

Forum för ungas inflytande kan se mycket olika ut, men har också många likheter. Målet att öka ungas inflytande och delaktighet återkommer som ett av de vanligaste målen bland alla former av inflytandeforum.

Av vår analys framgår att inflytandeforum arbetar för att uppnå målet om att unga ska ha verklig tillgång till inflytande på olika sätt och med olika metoder. De olika formerna för inflytandeforum kan ses som sinsemellan kompletterande, en kommun kan inrätta flera inflytandeforum som arbetar med olika metoder för att på så sätt närma sig målet att öka ungas inflytande och delaktighet. Det är också viktigt att förstå och erkänna att alla inflytandeforum inte har eller bör ha samma mål och att de därmed bidrar till att stärka ungas inflytande på olika sätt. Ett ungdomsfullmäktige utgör en demokratiskola på ett helt annat sätt än ett ungdomsråd eftersom deras verksamhet ligger närmare den traditionella formen för representativ demokrati. I ett ungdomsråd ges unga däremot större möjlighet att själva forma sitt inflytande och behöver inte anpassa sig till strukturer formade på kommunal nivå.

Tabell 5. De olika inflytandeforumens mål 2008–2010. Procent

	Ungdomsråd	Ungdomsfullmäktige	Tematiska arbetsgrupper	Dialogforum
Öka ungas inflytande och delaktighet	34	37	37	36
Tillvarata ungas åsikter, intressen och idéer	31	29	12	35
Påverka kommunala frågor och beslut	22	10	6	4
Ordna aktiviteter och arrangemang	14	0	27	2
Öka ungas intresse för samhällsfrågor	9	14	3	7
Demokratisk skolning	17	39	6	4
Göra kommunen bättre för unga	11	2	2	4
Dialog mellan unga och politiker	16	14	11	33
Större sammanhållning och gemenskap	3	0	2	0

Kommentar. Tabellen visar andelen av samtliga inflytandeforum inom respektive kategori som uppger respektive mål. Andelarna för respektive inflytandeforum summerar inte till 100 procent eftersom svarspersonerna för varje inflytandeforum har kunnat ange mer än ett mål för verksamheten.

Ungdomsråd, ungdomsfullmäktige och dialogforum har alla gemensamt att de arbetar med ett brett spektra av frågor. De särskilda arbetsgrupperna arbetar istället med ett betydligt tydligare uppdrag att anordna aktiviteter och det är färre som anger andra mål vid sidan av inflytande och delaktighet. I de allra flesta fall handlar det om fysiska möten där unga får tillfälle att diskutera olika frågor med varandra eller också om möten mellan unga och kommunens politiker och tjänstemän. Ibland är dessa forum öppna för alla som vill delta, ibland är deltagarna valda via till exempel val i skolorna. Gemensamt är att unga agerar kollektivt i en grupp.

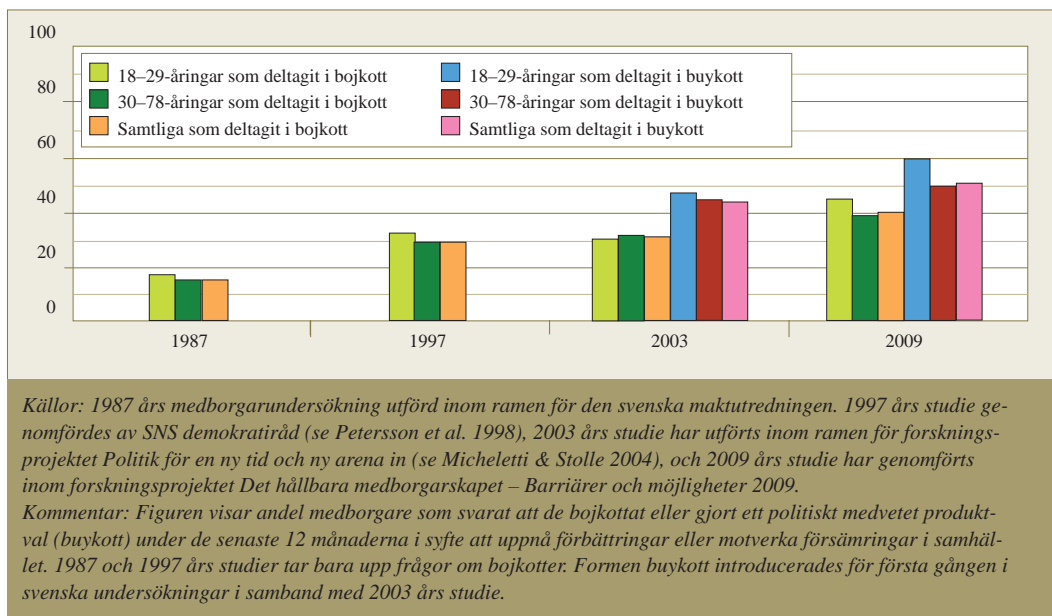

foto: Christián Serrano

Inflytande i nya former?

En tendens som uppmärksammades redan i den stora maktutredningen från slutet av 1980-talet var att det svenska samhället rör sig bort från den svenska modellens kollektivistiska medborgarideal och i riktning mot ett mer individorienterat ideal. En annan tendens som ibland förknippas med den ökade individualiseringen är att medlemskapet och aktiviteten i föreningar och organisationer minskat stadigt de senaste decennierna. Medborgarna blir alltmer självständiga och oberoende i förhållande till auktoriteter och kollektiva sammanslutningar (SOU 1990:44). Denna form av individualisering har också uppmärksammats av andra (jfr Inglehart & Welzel 2005) och inte minst förknippats med den uppväxande internetgenerationen (Pettersson 2008). En aspekt av detta är att de unga generationerna i större utsträckning än äldre väljer nyskapande metoder för sitt engagemang.

I Fokus 10 har vi försökt besvara frågan om ungas minskade deltagande i de traditionella formerna för politiskt deltagande i den representativa demokratin har ersatts av nya former av engagemang. Vi har sett att den politiskt medvetna konsumtionen har ökat bland unga. Samtidigt visar analyserna att politisk konsumtion för unga inte är en alternativ handlingsform till det traditionella deltagandet utan snarare en kompletterande form. Även internet och det sociala medielandskapet kan snarare ses som ett komplement till de engagemang som sker i de mer etablerade politiska strukturerna.

Figur 12. Politisk konsumtion i Sverige. Andel i befolkningen som deltagit i bojkotter eller buycotter, 18–29 år respektive 30–78 år, 1987–2009. Procent.

Politisk konsumtion

Analyserna visar att politisk konsumtion är en viktig och stadigt växande form av politiskt deltagande av engagemang som används av många unga (figur 2.11). I Sverige har politisk konsumtion idag blivit en normal och helt okontroversiell del av politiken och konsumtionssamhället. Forskningen kring politiskt deltagande har varken tillräckligt väl fångat omfattningen av detta fenomen eller variationsrikedomen i de former för politisk konsumtion som ungdomar föredrar och är beredda att utveckla. Det intressanta med politisk konsumtion är att det representerar politiskt deltagande inom en allt viktigare arena och

att det kan ses som en återspeglning av en ny syn på medborgarskap som är kopplad till hållbar utveckling (hållbart medborgarskap) och som inte bara har staten som mål för sina försök att påverka utan även företag, organisationer och vår livsstil som sådan.

Politisk konsumtion är en individualiserad form av deltagande som bygger på kollektivt handlande och som drivs av såväl det solidariska som det ansvarstagande medborgaridealet. Kvinnor, högre utbildade och de mer politiskt intresserade medborgarna är i större utsträckning engagerade i politisk konsumtion. Det är sålunda ekonomiskt och politiskt resursstarka medborgare som i större

utsträckning är politiska konsumenter. Ett viktigt undantag är ungdomar med låga inkomster som också i hög grad är engagerade i politisk konsumtion, åtminstone i Sverige. De unga som är politiska konsumenter är i genomsnitt mer aktiva än andra unga och engagemanget kan ta sig många olika uttryck som att delta i val och att vara med i organisationer.

Idag är politisk konsumtion inte längre nödvändigtvis en företeelse endast för medborgare som misstror de grundläggande politiska institutionerna i samhället. Den har, åtminstone i Sverige, blivit en vardagsrutin för allt fler medborgare och bör därför inte längre klassificeras som en okonventionell politisk handling.

Internet – en social och politisk arena

Utvecklingen av internet och dess olika plattformar och verktyg har förändrat formerna för interaktion och deltagande och internet erbjuder dessutom ytterligare möjligheter att:

- engagera sig utanför de etablerade politiska strukturerna
- komma i kontakt med nya perspektiv, sociala situationer och verktyg samt plattformar som man kan lära sig av (Olsson & Dahlgren 2010).

Internets breda genomslag har också medfört att det idag utförs politiska aktiviteter på nätet som inte förekom för tio år sedan. Internet har bland annat revolutionerat möjligheterna att sprida information och gjort det möjligt att mycket snabbt mobilisera ett stort antal människor till samordnade aktioner. Flera exempel på snabb mobilisering bland unga genom internet och sociala medier har förekommit under senare år.

Bland annat lyckades då 16-åriga Anton Abele (numera riksdagsledamot) genom att skapa en grupp på facebook som hette Bevara oss från gatuvåldet snabbt få över 100 000 medlemmar och mobilisera över 10 000 unga och vuxna för en manifestation mot gatuvåldet i Kungsträdgården i Stockholm. I samband med valet 2010 skapade 17-åriga Felicia Margineanu en grupp på facebook som hette Get together för jämlikhet (INGET BRÅK, Bara kärlek!) – JOINA GRUPPEN!!! :D. Endast en dag efter valet lyckades hon mobilisera 10 000 personer för en demonstration på Sergels torg i Stockholm. Informationen om demonstrationen hade på några timmar under natten nått 110 000 personer.

Det sociala medielandskapet är under snabb utveckling vilket har lett till att ett dynamiskt och svårdefinierat samspel har uppstått mellan det virtuella och det reella, mellan det privata och det offentliga samt mellan det vardagliga och politiken. Internet och de sociala medierna har fört med sig nya möjligheter och har delvis förändrat villkoren och formerna för det politiska engagemanget. Även om människor i alla åldrar idag använder internets möjligheter är genomslaget störst bland de unga.

Internet som arena för inflytande och delaktighet kan sägas ha flera olika ansikten. Det är exempelvis möjligt att uttrycka sitt samhällsengagemang på internets sociala och offentliga arenor, driva opinion eller mobilisera ett stort antal personer för manifestationer. Det är också möjligt att vara med och forma eller styra mediernas informationsflöde genom att till exempel blogga eller använda twitter och facebook. Internet har också gjort det enklare att organisera sig utan att behöva ta hänsyn till geografiska begränsningar och att sedan upprätthålla dessa relationer och sociala nätverk. Statistiken visar att unga står bakom

merparten av det innehåll i de sociala medierna som skapats av användarna. Detta kan vara en indikation på hur viktigt det är att uppmärksamma ungas möjligheter och begränsningar i det interaktiva och mobila kommunikationssamhälle som växer fram (Carlsson 2010a, 2010b, Findahl 2010, Jenkins 2006a, 2006b, Milner 2010, Olsson & Dahlgren 2010).

Tendensen att mytologisera snarare än att analysera kring internets möjligheter kan sägas gå hand i hand med tendensen att mytologisera kring ungas intuitiva förmåga att lära sig och bemästra internets alla olika dynamiska processer. Det är nödvändigt med mer forskning kring vilken funktion ungas sociala nätverk spelar i den demokratiska utvecklingen. Kan de bidra till att överbygga kunskapsklyftor i samhället eller skapar de snarare nya? Ett viktigt perspektiv är internet som arena för att öva sig i olika former av interaktion, kommunikation och engagemang. Ett effektivt användande av internet och de sociala medierna ställer höga krav på användarnas sociala, teoretiska, praktiska och kreativa kompetenser. Det är förmågor som övas upp kontinuerligt och både på reella och virtuella arenor. De mediekompetenser och resurser som unga behöver för att kunna använda och se de många möjligheterna med internet behöver utvärderas, bland annat för att belysa utmaningar och ojämlikheter mellan olika grupper av unga och mellan unga och vuxna (Jenkins 2006a, 2006b, Milner 2010).

Internet är inte en isolerad arena och det är en komplicerad fråga om och hur samhället bör arbeta för att väcka och utveckla ett samhällsengagemang i samband med internet. Utveckling och lärande är en livslång process och kan ses som både en effekt av och som en orsak till olika former av engagemang som sker i formella och ickeformella sammanhang: i skolan, på jobbet, i vardagen, i familjen, tillsammans med vänner och

i de organisationer eller internetbaserade nätverk som man är med i. Mycket bygger på det egna initiativet och viljan att påverka är upp till individen själv. Analyserna har visat att internet och de sociala medierna har stor potential som arena för dialog, organisering, mobilisering och engagemang för unga men också att det fortfarande finns många begränsningar och demokratiska utmaningar kvar att lösa.

Sammanfattningsvis blir slutsatsen att unga idag till viss del engagerar sig på andra sätt än tidigare. Det finns former av deltagande, till exempel politisk konsumtion, som har ökat i användning. Internet har också inneburit att en viss del av ungas engagemang har kanaliserats till en ny arena. Det är också möjligt att se att vissa former av politiskt deltagande, som att skriva på vanliga namninsamlingar, har blivit ovanligare under senare år samtidigt som möjligheten att ansluta sig till grupper och att skriva under upprop på internet har exploderat. Det är dock svårt att säkert avgöra vad som i grunden är nya former av deltagande och vad som snarare är traditionellt använda former på nya arenor. En annan fråga som är svår att besvara är hur effektiva de nya formerna för politiskt deltagande är när det gäller att framföra de ungas politiska budskap och för att få genomslag för uppfattningar.¹²

DOM SÄGER SE HÄR SE DÄR
TRO PÅ OSS SÅ SLÄPPER VI LOSS
DU GER OSS DIN RÖST VI GER DIG TRÖST
DOM SITTER PÅ SINA HÖGA HÄSTAR
OCH TESTAR MIG OCH GÄSTAR DIG I
DITT PRIVATLIV MED EN EFFEKTIV
BASRÖST RIKTAD MOT DITT BRÖST
MEN OM DU TALAR FRÅN DITT BRÖST
SÅ VEMS RÖST ÄR ESENTIELLEN DIN TRÖST

De viktigaste resultaten

Analyserna visar en tydlig polarisering i samhället, vilket visar sig i att det finns oroväckande stora skillnader i ungas möjligheter att utöva inflytande över sitt liv i de olika sfärer vi studerat. Segregationen i samhället har ökat och många unga kommer inte i kontakt med jämnåriga med annan social eller etnisk bakgrund än deras egen. Unga ingår i mindre utsträckning än tidigare i kollektiva sammanslutningar. Mötesplatser för unga som till exempel öppen ungdomsverksamhet, öppen fritidsverksamhet och öppen verksamhet är inte verksamheter som används av en majoritet av de unga. Men dessa mötesplatser har en allt viktigare roll som kontaktyta för unga och för föreningslivets och folkrörelsernas olika aktörer.

Även relationen mellan lärare, ungdomsarbetare, föreningsledare, chefer, kommunala tjänstemän och andra som kommer i kontakt med unga har blivit en allt viktigare förutsättning för ungas upplevelse av delaktighet. Ungas inflytande tycks i allt högre grad realiseras i relationer mellan unga och ledare eller lärare i de verksamheter där unga vistas och är verksamma. Till exempel visar analyserna att den enskilt viktigaste faktorn för att en ung människa ska uppleva sig ha inflytande i arbetslivet är att ha en chef att prata med och få stöd av när behov uppstår. Arbetssätt som genomsyras av lyhördhet, dialog i demokratisk anda och uppmuntran till kritiskt tänkande är viktigt för ungas möjligheter till inflytande i de verksamheter där de vistas. Det är också en grundförutsättning för att ungas engagemang ska kunna tas tillvara för att utveckla en verksamhet.

Ungas sociala bakgrund i form av föräldrarnas utbildning är en faktor som har betydelse för alla demokratirelaterade attityder och upplevelser som vi studerat. Unga vars föräldrar har en högre utbildning och vars föräldrar är verksamma i akademikeryrken visar ett större stöd och förtroende för demokratin, tror sig i högre grad kunna påverka politiska beslut och har en större vilja att vara med och påverka. De tror sig också i högre utsträckning om att kunna påverka sin egen livssituation och känner sig mer delaktiga i det svenska samhället.

Var man bor i landet har betydelse och våra analyser visar att det finns stora geografiska skillnader i ungas politiska intresse. Unga med utländsk bakgrund i storstädernas socialt utsatta förorter är minst lika intresserade av politik och samhällsfrågor som unga i riket i stort. En större andel unga bosatta utanför storstadsregionerna känner sig dock mindre delaktiga i samhället. De har också mindre förtroende för det demokratiska systemet och kan tänka sig ett annat styrelseskick än det demokratiska.

Hälsa är en även det en faktor som har betydelse. Unga med dålig hälsa visar ett svagare stöd för demokratin som begrepp, tror i lägre grad på sina möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer och är mindre villiga att vara med och påverka i sin egen kommun. Allra störst betydelse har ungas hälsa för upplevelsen att kunna påverka sin egen livssituation och för känslan av delaktighet i samhället.

Våra analyser visar att unga som har varit långtidsarbetslösa inte enbart befinner sig utanför arbetsmarknaden, de har även en marginaliserad ställning i samhället. Individer som står utanför arbetsmarknaden tror mindre på sina möjligheter att påverka politiska beslut och röstar i betydligt mindre omfattning än andra.

Andelen unga som intresserar sig för politik är lägre än bland befolkningen i övrigt, men våra analyser visar att det politiska intresset bland unga snarare ökar än minskar för varje ny generation. Ungas aktiva deltagande i den representativa demokratins traditionella kanaler för inflytande, till exempel deltagande i val, anknytning till partier och föreningsmedlemskap minskar dock.

Den politiskt medvetna konsumtionen har ökat bland unga, vilket snarare ska ses som ett kompletterande än en alternativ handlingsform till det traditionella deltagandet. Internets breda genomslag erbjuder ytterligare möjligheter att engagera sig utanför de etablerade politiska strukturerna och ytterligare möjligheter att komma i kontakt med nya perspektiv, sociala situationer och verktyg som kan användas för utveckling och lärande.

foto: Cristián Serrano

Heterosexismfritt

Pälsfritt

Fascismfritt

Sexismfritt

GLASSFABRIKEN

MICHELIN GUIDEN VAR
ALDRIG HÄR

Ungdomsstyrelsens förslag

Det arbete som redan pågår i skolorna, på fritidens arenor, på arbetsplatserna och i kommunerna kan stärkas ytterligare genom ökad kunskap och nya arbetsmetoder. En viktig uppgift är att se till att även unga som befinner sig i en utsatt situation ska kunna påverka sitt eget liv och utöva inflytande i samhället på lika villkor som andra unga. För att uppnå dessa mål behöver samhället stärka de berörda individernas resurser, skapa bättre fungerande strukturer och stärka de vuxnas kompetens genom utbildningsinsatser och bättre tillgång till aktuell kunskap inom fältet. De förslag Ungdomsstyrelsen lägger tar sin utgångspunkt i detta. Det är förslag som handlar om att möjliggöra ungas inflytande genom att förbättra strukturer, öka kompetensen bland de som arbetar med unga, stärka unga med sämre resurser för deltagande samt om att förbättra kunskapsläget.

En framgångsfaktor i allt arbete som syftar till att främja ungas inflytande är att inte ställa orealistiska förhoppningar på att de unga själva, utan stöd och uppmuntran från de vuxna, ska kunna ta tillvara sin rätt till inflytande. Det är viktigt att vuxna är tydliga med att informera om vad unga har inflytande över och att de finns till som stöd, dialogpartner och erfarenhetsbank när de unga behöver det. Däremot är det inte meningen att unga alltid ska få sin vilja igenom, det viktiga är att ungas idéer och tankar tas emot och diskuteras med respekt och lyhördhet.

Kommunerna och skolorna har ett viktigt ansvar att se över vilka verktyg de har tillgång till för att stärka ungas välfärd och inflytande. Det finns stora möjligheter att utveckla ungas medborgerliga kompetens genom en ökad samverkan mellan skolor och andra aktörer som representanter för arbetslivet, högre utbildning och det civila samhället. Det är önskvärt med en skola som är öppen för samarbete med ideella organisationer. Den nya IT-baserade medborgardialogen (e-demokrati) innebär en möjlighet för kommuner att öka ungas engagemang och inflytande i den lokala demokratin. Det är även en möjlighet och samtidigt en pedagogisk utmaning för skolorna att i arbetet med att stärka unga förmedla kunskaper och kompetenser kring inflytande.

Ungdomsstyrelsens uppfattning är att alla unga ska kunna påverka sin situation och att alla unga, även de som befinner sig i en utsatt situation ska bemötas med respekt i sin vardag. Följande förslag har presenterats för regeringen:

- Stärk kompetensen hos personal som arbetar med unga. Ungdomsstyrelsen föreslår att myndigheten ges fortsatta möjligheter att arbeta med utbildningsinsatser som riktas till kommunala tjänstemän och chefer som arbetar strategiskt och tvärsektorielt för att förbättra ungas levnadsvillkor och öka ungas inflytande.

- Utbilda lärare och skoledare i demokrati. Ungdomsstyrelsen föreslår att lärar- och skolledarutbildningarna ska innehålla ett obligatoriskt moment om skolans demokratiuppdrag som inkluderar demokratiska undervisningsformer, kunskap om mänskliga rättigheter, barnets rättigheter och hur man kan arbeta för att orientera elever om den lokala demokratin och dess påverkansvägar. Utbildningen ska även ta upp olika former och metoder för elevinflytande samt metoder för hur skolan kan ta till vara elevernas engagemang i sin verksamhet.
- Utbilda skolledare. Ungdomsstyrelsen föreslår att myndigheten får i uppdrag att utbilda skolledare i metoder för arbetet med elevinflytande inför att det vid höstterminen 2011 ska finnas ett forum för samråd, där elever, föräldrar och skolans personal är representerade i varje skola.
- Utveckla metodstöd för medborgardialog i undervisningen. Ungdomsstyrelsen föreslår att Skolverket i samverkan med Sveriges kommuner och landsting och Ungdomsstyrelsen får i uppdrag att utarbeta ett metodmaterial samt erbjuda metodstöd till skolor i hur man praktiskt kan arbeta med kommunens IKT-baserade medborgardialog som en del av undervisningen i samhällskunskap eller andra lämpliga ämnen.
- Utveckla jobbgarantin. Ungdomsstyrelsen föreslår en utveckling av jobbgarantin för ungdomar genom att ge arbetslösa unga en möjlighet att ansöka om internationell volontärtjänst inom EU-programmet Ung och aktiv som ett alternativ till arbetspraktik.
- Öka ungas möjligheter att komma i kontakt med nya miljöer. Ungdomsstyrelsen föreslår en statlig satsning för att öka den nationella mobiliteten bland unga i Sverige, ett nationellt volontärprogram. Programmet ska ge unga mellan 16 och 25 år möjligheter att arbeta som volontärer mellan en och sex månader.
- Inrätta ett nytt projektstöd för ungdomsorganisationer. Ungdomsstyrelsen föreslår att inrätta ett projektstöd för ungdomsorganisationerna för att arrangera särskilda aktiviteter, till exempel över veckoslut och under skollov för unga från miljöer som vanligtvis inte deltar i föreningslivet och som inte möts.
- Förbättra kunskapen om ungas inflytande och representation. Ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag, tillsammans med andra relevanta myndigheter och aktörer som Sveriges Kommuner och Landsting, att ta fram ett förslag till bättre indikatorer för området inflytande och representation som visar vilka strukturer för inflytande som finns i kommunerna, i skolorna och på arbetsplatserna
- Utred funktionsnedsattas möjligheter till inflytande. Ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att tillsammans med Handisam och Socialstyrelsen utreda hur förutsättningarna ser ut och vilka behov som finns för att unga med funktionsnedsättningar ska kunna öka inflytandet över sin egen livssituation.

foto: Cristián Serrano

KÖTT
PIROG

Översikt av Fokus 10

Kapitel 1 Ungdomsinflytande i ett historiskt perspektiv

Vad har kännetecknat den svenska ungdomspolitikens framväxt från 1945 till idag och hur har diskussionen om ungas inflytande förts under de olika decennierna? En viktig brytpunkt uppstod i slutet av 1960-talet då en utredning om ungdomsverksamhet konstaterade att det inte längre skulle vara riskerna för social missanpassning som skulle vara vägledande för verksamheter för unga, utan den enskildes anlag och förutsättningar. Perspektivet flyttades från ett förebyggande till ett främjande och istället för hot och risker kom ungas resurser i fokus. Samtidigt betonades att fritidsgårdarna har en viktig uppgift i att träna unga i demokratiska arbetsformer. Men det är upp till varje läsare att själv bedöma hur stor skillnaden är mellan Ungdomsvårdskommitténs ideal från

1945, att ”den självständiga, aktiva och samhällsintresserade ungdomstyp som här framhållits som förebildlig skall fostras fram” och den senaste regeringsskrivelsen om ungdomspolitik från 2009, att alla unga ska ha verklig tillgång till välfärd och inflytande.

Kapitel 2 Lagar och riktlinjer

Ungas inflytande i Sverige regleras av en uppsättning lagar och riktlinjer. Att följa barnkonventionen är en viktig del av ungdomspolitikerna för den yngre ungdomsgruppen upp till 18 år. Av sammanställningen framgår att barnkonventionen berör många områden i barns och ungas liv och att den successivt har blivit allt mer integrerad i svensk lagstiftning. Vi redogör även för andra internationella överenskommelser som berör barns och ungas inflytande, till exempel Lissabonfördraget och det ungdomspolitiska samarbetet inom EU och Europarådet.

Kapitel 3 Familjedemokrati

Ett demokratiskt familjeklimat beror inte bara på föräldrarnas agerande utan även på barnens attityder och beteenden, det är frågan om ett dynamiskt samspel. Här undersöks om ungas erfarenheter av inflytande i familjen påverkar deras tillit till andra människor, förtroende för politiska institutioner och vilja till samhällsengagemang. Ett demokratiskt familjeklimat visar sig ha positiva effekter på ungas sociala tillit och deras förtroende för politiska institutioner. För ungas vilja till engagemang och deras intresse för politik har familjedemokrati en mer begränsad förklaringskraft. Det framkommer dock en viktig faktor som påverkar ungas vilja till engagemang och deras intresse för politik, nämligen uppmuntran från föräldrar och lärare att uttrycka sina politiska åsikter.

Kapitel 4

Delaktighet på den fria tiden

Under 1970-talet hade fritidsgårdarna problem med alkoholpåverkade ungdomar, vilket ledde till stora svårigheter att leda en bra verksamhet. Botemedlet som föreslogs var radikalt: ungdomarna skulle få reell beslutsmakt med inflytande över ekonomin och gårdarna skulle fungera mer som självstyrande enheter där unga och ledare tillsammans skulle ansvara för planering och drift. På 1980-talet utvecklades gårdsdemokratien vidare i syfte att skapa ett stödande klimat för att även de unga som annars inte höjer sina röster skulle få självförtroende att göra det. Det fanns även mål som handlade om att besökarna skulle bli mer aktiva i sin närmiljö utanför gården. Ett särskilt stöd till träffpunkter för unga introducerades under 1990-talet. Syftet var att utveckla verksamheter med fokus på ungas inflytande genom ett större eget ansvar, men svårigheterna visade sig vara stora. Idag är delaktighet och inflytande fortfarande viktiga frågor för fritidsverksamheten, men god kommunikation och bra relationer mellan ledare och besökare har tagit större plats i detta arbete.

Kapitel 5

Föreningslivet

Föreningslivet som riktar sig till unga har av staten tilldelats dubbla roller: att erbjuda meningsfull fritid samt att vara en demokratiskola. Här beskrivs hur ungas föreningsaktiviteter har utvecklats i jämförelse med den övriga befolkningens föreningsaktiviteter. Vi ser att graden av både ungas och äldres aktiviteter har sjunkit markant de senaste 15 åren. Föreningsdeltagandet bland unga är lika omfattande bland tjejer och som bland killar, men unga med utländsk bakgrund, och framför allt tjejer med utländsk bakgrund, deltar i lägre grad. Hälften av alla unga som är med i någon förening är nöjda med det inflytande de har, 20 procent vill ha mer inflytande medan de övriga säger att de inte vill påverka föreningens verksamhet.

Kapitel 6

Utbildning och medbestämmande

Elever har rätt att välja skola och att göra omfattande individuella val inom en utbildning. De har också rätt att påverka sitt eget lärande, undervisningen och att delta i skolans elevdemokratiska arbete genom klass- och elevråd och andra arbetsgrupper, skolkonferenser samt egna initiativ. Genomgången av ett antal olika strategier som elever har att välja mellan visar att en tydlig positiv utveckling av elevernas inflytande över sitt eget lärande har ägt rum sedan början av 1990-talet, att en allt större andel aktivt väljer sin skola och att de allra flesta är nöjda med det inflytande de har över sitt val av utbildning. Men enligt både enkätstudier och skolinspektionsrapporter finns det fortfarande anledning att fortsätta arbeta med att förbättra elevernas inflytande i skolan.

Kapitel 7

Inflytande på arbetet

Andelen unga som är fackligt anslutna har sjunkit markant under de senaste 30 åren, vilket kan förklaras med att betydligt fler unga studerar idag jämfört med tidigare. Den låga fackliga anslutningsgraden beror också på att de unga som är aktiva på arbetsmarknaden i mycket stor omfattning har en tidsbegränsad anställning eller arbetar på ett bemanningsföretag. Omkring var fjärde anställd upplever att de har för lite inflytande över sitt arbete. Här analyseras också vilka faktorer som bidrar mest till att unga upplever inflytande över sin arbetssituation och då framstår att få stöd från chefen som viktigast.

Kapitel 8

Delaktighet bland unga utanför

Unga med långvarig arbetsmarknads- och försörjningsproblematik upplever att detta har en betydande negativ inverkan på möjligheter till inflytande och deltagande. Resultaten grundar sig på intervjuer av unga som också visar att handlingsutrymmet över den egna livssfären, och i samhället, påverkas negativt när resurser att lösa olika problem i vardagen saknas och när möjligheterna till autonomi och självbestämmande upplevs som begränsade.

Kapitel 9

I den representativa demokratin

Ungas attityder till demokrati, upplevelse av att ha inflytande, vilja att vara med och påverka samt känsla av delaktighet, påverkas av en rad olika faktorer. Här visar det sig att vid sidan av social familjebakgrund och den egna situationen vad gäller arbete, försörjning och ekonomi är hälsan en betydelsefull faktor. Även den egna självkänslan och en eventuell funktionsnedsättning påverkar ungas attityder och hur de ser på sina egna möjligheter. Det visar sig också finnas skillnader mellan unga som är bosatta i storstadsregioner och unga som är bosatta i mindre städer och kommuner. I kapitlet undersöks även ungas representation på flera olika arenor. Andelen unga ledamöter i åldern 18–25 år i riksdag, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige visar sig fortfarande vara betydligt lägre än åldersgruppens andel av befolkningen, men antalet har ökat sedan 2002 och den positiva utvecklingen fortsatte vid valet 2010. Däremot har andelen unga styrelseledamöter i statliga styrelser och kommittéer minskat sedan 1990-talet och är idag cirka en procent.

Kapitel 10

Unga väljare i Sverige 1956–2006

I en analys studeras hur ungas väljarbeteende skiljer sig från äldres och vilka trender som finns från 1950-talet och fram till idag. Vi tittar på skillnader mellan första-, andra- och tredjegångsväljare, unga väljare i jämförelse med valmanskåren som helhet samt skillnader och likheter mellan olika generationer. Resultaten visar bland annat att yngre väljare under hela den undersökta perioden har haft en lägre andel politiskt intresserade, lägre andel som deltar i val och lägre andel som identifierar sig med ett parti än äldre väljare. Men det framkommer också att framtidsutsikterna är mycket goda eftersom de unga idag i större utsträckning är politiskt intresserade än de tidigare generationerna var vid samma tidpunkt i livet.

Kapitel 11

Var du bor spelar roll – landsort eller storstad

Hur tänker unga i gymnasieåldern som bor på landsorten kring att flytta eller stanna kvar på hemorten efter avslutade gymnasiestudier? Grovt generaliserat vill barn till arbetare i högre grad bo kvar på hemorten medan tjänstemannabarn i större utsträckning vill flytta till storstäder. Unga på landsorten upplever lågt inflytande, men saknar inte engagemang. Bland unga med arbetarbakgrund finns en vilja att satsa tid och engagemang i lokala och praktiska frågor. Unga med tjänstemannabakgrund engagerar sig i större utsträckning i globala frågor. Av analysen framgår även att de unga som är intresserade av att stanna i regionen många gånger inte ses som kompetenta samhällsutvecklare av de vuxna.

Kapitel 12

Delaktighet i det segregerade Sverige

Ungas politiska deltagande, förtroende och intresse påverkas av utländsk respektive svensk bakgrund och av vilken typ av bostadsområde som man är bosatt i. Av analysen framgår bland annat att unga som själva har invandrat i högre grad är intresserade av svensk politik på riksnivå samt av europeisk och internationell politik än unga som är födda i Sverige som i högre grad är intresserade av lokal politik. Analysen visar också att infödda ungdomars förtroende för offentliga institutioner minskar som en följd av den sociala utsattheten i deras bostadsområde, medan invandrade ungdomar inte alls behöver utveckla en sämre tilltro till politiker och myndigheter som en följd av att bo i ett område präglad av socialt utanförskap.

Kapitel 13

Politik, konsumtion och delaktighet

Politisk konsumtion har blivit en allt mer betydelsefull politisk aktivitet bland unga. Det är vanligare bland kvinnor än bland män och vanligare bland högutbildade och politiskt intresserade medborgare än bland lågutbildade och politiskt ointresserade medborgare. Ett viktigt undantag är att många yngre människor, som inte kan beskrivas som ekonomiskt resursstarka, ändå är politiskt medvetna konsumenter. Analysen visar också att politisk konsumtion inte nödvändigtvis är sammankopplad med misstro till traditionella politiska institutioner, utan snarare bör ses som en handling som breddar en individs existerande politiska repertoar. Att aktivt medborgarskap med inriktning att skapa ett bättre samhälle kan praktiseras både när man veckohandlar i snabbköpet och när man röstar på valdagen, är en av slutsatserna i kapitlet.

Kapitel 14

Internet, sociala medier och demokratiska utmaningar

Internet, mobiltelefoner och de sociala medierna har blivit en självklar del av ungas vardag. De har dock inte ersatt eller revolutionerat de demokratiska processer och kontaktytor som finns i den reella världen, utan de har snarare skapat fler möjligheter att engagera sig utanför de etablerade politiska strukturerna. Internet och de sociala medierna har skapat möjligheter att komma i kontakt med nya perspektiv, sociala situationer och verktyg.

Kapitel 15

Vägar till engagemang

I en intervjustudie som gjorts med 15 unga i åldern 17–30 år berättar de om sina tankar och reflektioner kring sitt engagemang och hur detta har vuxit fram. Flera har valt att engagera sig i föreningar och organisationer medan andra snarare kan beskrivas som fristående eldsjälar som arbetar på egen hand eller i en mindre informell grupp. De flesta har vuxit upp i hem där föräldrarna varit engagerade, men här beskrivs också att skolan och andra personer som finns nära i vardagen kan spela roll för ungas ideella engagemang.

Kapitel 16

Statliga insatser

Hur arbetar statliga myndigheter för att stärka ungas inflytande? Vi beskriver det ungdomspolitiska arbetet inom regeringskansliet och ett antal statliga myndigheter, liksom de statliga bidragen till ungas organisationer. Vi berättar också om hur statliga myndigheter arbetar för att stärka barnperspektivet inom sitt eget verksamhetsområde, till exempel genom att genomföra barnkonsekvensanalyser.

Kapitel 17

Kommunala inflytandeforum

En kartläggning av inflytandeforum för unga som genomfördes 2008–2010 visar att det finns över 400 olika verksamheter i Sveriges kommuner. De flesta kan kategoriseras som antingen ungdomsråd, ungdomsfullmäktige, tematisk arbetsgrupp eller dialogforum. Vår analys visar att det finns olika metoder och arbetssätt som de olika typerna av inflytandeforum använder sig av för att uppnå målet om att unga ska ha verklig tillgång till inflytande. De olika formerna för inflytandeforum kan därför komplettera varandra.

Ctrl.

VAD TÄNKER DU?

Mer från Ungdomsstyrelsen

Ungdomsstyrelsen har i uppdrag att följa upp och belysa utvecklingen av den nationella ungdomspolitiken och Fokus 10 är den sjätte tematiska analysen inom det uppföljningssystem som startade i och med att den ungdomspolitiska propositionen Makt att bestämma – rätt till välfärd antogs av riksdagen 2004. Nedan anges tidigare tematiska analyser inom Fokuserien och andra relevanta publikationer. Samtliga kan beställas eller kostnadsfritt laddas ner från Ungdomsstyrelsens webbplats: www.ungdomsstyrelsen.se

Fokus 05

– En analys av ungas etablering och egen försörjning.

Ungdomar skaffar jobb och bostad allt senare i livet. Vägen dit kan vara lång och snårig. Det här gör det svårare för unga människor att få inflytande i samhället. Rapportförfattarna har gått igenom forskning och statistik, intervjuat ungdomar och inventerat olika åtgärder som är tänkta att underlätta för unga. De har framförallt gått igenom olika typer av försörjningsstöd.

Fokus 06

– En analys av ungas kultur och fritid.

Vilka fritids- och kulturaktiviteter efterfrågas av unga och vilket utbud finns? I rapporten Fokus 06 analyseras ungas medievanor och vilken betydelse dessa har för ungas kultur- och fritidsaktiviteter. Vi presenterar fem lokala verksamheter som har lyckats väl med att erbjuda kultur- och fritidsaktiviteter som attraherar ungdomar.

Fokus 07

– En analys av ungas hälsa och utsatthet.

Hur mår unga mellan 16 och 25 år i Sverige idag? En majoritet uppger att de mår bra men det finns en grupp unga som inte gör det. Kunskapen om den gruppen är inte tillräcklig och kan förbättras. Det finns dessutom behov av utveckling av det stöd som finns för de unga som mår dåligt. Många gånger är insatserna inte anpassade efter de ungas behov. Rapporten kartlägger ungas upplevda fysiska och psykiska hälsa och beskriver verksamheter dit unga vänder sig för stöd och hjälp.

Fokus 08

– En analys av ungas utanförskap.

Fokus 08 beskriver ungas liv och framtidsdrömmar i den segregerade stadens fattiga områden relaterat till utbildning och arbetsmarknad. I rapporten jämförs betydelsen av om den unge bor i ett resurssvagt eller i ett mer välbeställt område. Vi berättar också om olika verksamheter som arbetar med de mer utsatta unga och presenterar utbildnings- och arbetsmarknadsstatistik. Bland annat ligger ungas skolresultat i dessa områden långt under genomsnittet. Hög mobilitet, hög andel nyanlända elever och andra sociala faktorer bidrar till att skapa en skolmiljö där en stor del av dagens sociala samhällsproblematik är representerad och måste lösas.

Fokus 09

– Metoder för att bryta ungas utanförskap – exempel från Europa.

Om man vill hitta metoder för att bryta ungas utanförskap kan det vara bra att titta även utanför det egna landets gränser. I Fokus 09 beskriver vi insatser som görs för att fler unga ska få arbete, utbilda sig och ha inflytande och visar hur det ser ut i Danmark, England och Nederländerna.

Ung idag 2006–2011

Förutom dessa publikationer har Ungdomsstyrelsen sedan 2006 genomfört en årlig sammanställning och sektorsövergripande analys av indikatorer för ungas levnadsvillkor. Dessa indikatorer är framtagna av olika myndigheter som har uppdrag inom ungdomspolitiken.

Referenser

- Amnå, E. (Ed.) (2010). *New Forms of Citizen Participation: Normative Implications*. Baden-Baden: Nomos.
- Barnombudsmannen (2010a). *Barnombudsmannens årsredovisning 2009*. Stockholm: Barnombudsmannen.
- Barnombudsmannen (2010b). *Im sorry – Rösterna från särskilda ungdomshem. Barnombudsmannens årsrapportering 2010*. Stockholm: Barnombudsmannen.
- Brundin, P. (2008). *Politics on the Net: NGO practices and experiences*. Örebro: Örebro University.
- Carlsson, U. (Ed.) (2010a). *Barn och unga i den digitala mediekulturen. The international Clearinghouse on Children, youth and media*. Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.
- Carlsson, U. (Ed.) (2010b). *Children and youth in the digital media culture. From a Nordic horizon. The international Clearinghouse on Children, youth and media*. Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.
- Elofsson, S. (2007). *Inflytande i skola och på fritid – en studie av grundskole- och gymnasieelever i Jönköping i jämförelse med situationen i Helsingborg. Jönköpings kommun*.
- Europeiska unionens råd (2009). *Rådets resolution om förnyade ramar för det europeiska samarbetet på ungdomsområdet (2010–2018)*, nr: 14451/09 JEUN 46 EDUC 157 SOC 597.
- Findahl O. (2010). *Unga svenskar och Internet 2009. Stiftelsen för internetinfrastruktur i samarbete med Medierådet och World Internet institute*. <http://www.wii.se/publicerat/rapporter.html> (2010- 11-16, kl. 17:14).
- Inglehart, R. & Welzel C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy*. New York: Cambridge University Press.
- Jenkins, H. (Ed.) (2006a). *Confronting the challenges of participatory culture: Education for the 21st century*. The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation: <http://digital-learning.mac found.org> (2010-11-16, kl. 16.50).
- Jenkins H. (2006b). *Convergence Culture. Where the old and new media collide*. New York: University Press.
- Milner, H. (2010). *The Internet generation. Engaged citizens or political dropouts*. Hanover NH: University press of New England.
- Olsson, T. & Dahlgren, P. (Eds.) (2010). *Young people ICTs and democracy. Theories, policies, identities, and websites*. Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.
- Parry, G., Moyser, G. & Day, N. (1992). *Political participation and democracy in Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Persson, A., Kerr, M. & Stattin, H. (2007). *Staying in or moving away from structured activities: explanations involving parents and peers*. In *Developmental Psychology*. 43, ss.197–207.
- Petersson, O., Westholm, A. & Blomberg, G. (1989). *Medborgarnas makt*. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Petersson, O., Hermansson, J., Michelletti, M., Teorell, J. & Westholm, A. (1998). *Demokrati och medborgarskap*. Stockholm: SNS Förlag.
- Pettersson, T (2008). *Unga sjunga med de gamla! En jämförande analys av grundläggande värderingar och uppfattningar om demokrati och politik bland blivande vuxna från 24 länder*. Uppsala: Teologiska institutionen, Uppsala universitet
- Pettersson, T. & Esmer, Y. (2008). *Changing Values, Persisting Cultures: Case Studies in Value Change*. Brill Academic Publishers
- Proposition 2004/05:2 *Makt att bestämma – rätt till välfärd*.
- Proposition 2008/09:1 *Budgetpropositionen för 2009*.
- Proposition 2010/11:1 *Budgetpropositionen för 2011*.
- Regeringens skrivelser 2009/10:53 *En strategi för ungdomspolitik*.
- Skolinspektionen *Regelbunden tillsyn (2009) Dnr 40-2010:3711*
- Skolverket (2007). *Skolverkets utbildningsinspektion – en sammanfattning av resultat och erfarenheter under tre år*, Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010). *Morgondagens medborgare. ICCS 2009 svenska 14-åringars kunskaper, värderingar och deltagande i internationell belysning. Rapport 345: Skolverket*.
- Socialstyrelsen (2007). *Frihet och ansvar. En undersökning om gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma över sina liv*. Stockholm: Socialstyrelsen.

- SOU 1951:41 Ungdomen möter samhället. Ungdomsvårdskommitténs slutbetänkande.
- SOU 1990:44. Demokrati och makt i Sverige. Stockholm: Maktutredningen, Statsrådsberedningen.
- SOU 1991:12 Ungdom och makt. Om ungdomars delaktighet, inflytande och jämlikhet på 1990- talet. Stockholm. Allmänna förlaget.
- SOU 1997:71 Politik för unga. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2009:68. Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU) – Betänkande av Barnskyddsutredningen. Stockholm: Fritzes.
- Statens ungdomsråd (1981). Ej till salu. Stockholm: Liber Förlag.
- Svenska Kommunförbundet (2002). Verksamhet utan avsikt? En debattskrift om öppen ungdomsverksamhet och kommunala prioriteringar. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Sveriges kommuner och landsting (2009). 11 tankar om medborgardialog i styrning. Stockholm: Sveriges kommun och landsting.
- Söderlind, I. & Engwall, K. (2005). Var kommer barnen in? Barn i politik, vetenskap och dagspress. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Ungdomsstyrelsen (2007a). Skolval 2006. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2007b). Unga med attityd. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2007c). Unga och nätverkskulturer. Mellan moralpanik och teknikomantik. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2008). Mötesplatser för unga – aktörerna, vägvalen och politiken. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2009a). Fokus 09. Metoder för att bryta ungas utanförskap – exempel från Europa. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2009b). Gift mot sin vilja. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2009c). Lika olika som lika – om former för lokalt inflytande, Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2009d). Yttrande över lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU) – Betänkande av Barnskyddsutredningen (SOU 2009:68). 2009-10-28. Dnr 17-688/09
- Ungdomsstyrelsen (2011). Ung idag 2011, Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Verba, S. & Nie, N. (1972). Participation in America – Political Democracy and Social Equality. New York: Harper & Row Publishers.
- Verba, S., Lehman Schlozman, K. & Brady, H. E. (1995). Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Williamson, H. (2002). Supporting young people in Europe: Principles, policy and practice. The Council of Europe international reviews of national youth policy 1997–2001 – a synthesis report. Council of Europe Publishing. Strasbourg.
- Zukin, C., Keeter, S., Andolina, M., Jenkins, K. & Delli Carpini, M. X. (2006). A New Engagement? Political Participation, Civic Life, and the Changing American Citizen. Oxford: University press.

Lag

Lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet.

Noter

¹ Andelen som är nöjda med sina familjerelationer grundar sig på enkätfrågan: Hur nöjd är du i största allmänhet med ditt liv när det handlar om dina familjerelationer. Frågan ställdes i Ungdomsstyrelsens Ungdomsenkät 2009 och baseras på 2 922 svarande i åldern 16–25 år. Svartalternativen till frågan utgjordes av en femgradig skala och som nöjda betraktas de som antingen svarat att de är mycket eller ganska nöjda med sina familjerelationer.

² Enkätfrågan var: När det bestäms något hemma som gäller dig, till exempel vilken tid du ska komma hem på kvällen eller vad du ska hjälpa till med, får du vara med och bestämma om det då? Andelen som svarar att de får vara med och bestämma hemma grundas på de som svarat att de alltid eller ofta får vara med och bestämma.

³ Svaren avseende elva olika kränkande handlingar har räknats samman. De sträcker sig från att ha hållits utanför familje-gemenskapen eller att har fått sin mobil, väska eller rum kontrollerat mot sin vilja till att någon vuxen familjemedlem har hotat en till livet.

⁴ Ungdomsstyrelsen har i sitt remissvar tillstyrkt utredningens förslag i stort och ser den som ett viktigt steg framåt men vill i några avseende skärpa förslagen. Bland annat anser vi att man behöver gå längre än utredaren föreslår i fråga om barnets rätt att yttra sig. Enligt utredningen ska barnet, eller den unge, få relevant information och ges möjlighet att yttra sig om det inte är olämpligt. Ungdomsstyrelsen menar att den rätten bör anges utan undantag i lagtexten. Att ges möjlighet att yttra sig är en rättighet för barnet, däremot är det inte en skyldighet (Ungdomsstyrelsen 2009d).

⁵ Seco hette fram till 2007 Elevorganisationen i Sverige.

⁶ Kunskapen om inflytande i arbetslivet är idag mycket begränsad. Det finns få studier som har granskat frågan generellt, och inga som tidigare har studerat hur unga idag upplever sina möjligheter att påverka sin situation på arbetsplatsen. För att komma fram till vad i ungas arbetsliv som är av störst betydelse för upplevelsen av inflytande har vi genomfört en så kallad multivariat analys. Denna metod används för att kunna isolera effekten av olika faktorer från varandra och därmed skilja dem åt. I Fokus 10 analyserar vi alltså vilka faktorer, bortsett från det fackliga arbetet, som påverkar ungas upplevelse av att ha inflytande på arbetet.

⁷ Undersökningen är en totalundersökning av elever i årskurserna 7 och 9 på högstadiet och år 2 på gymnasiet i Jönköpings kommun som utfördes 1997, 2000, 2003 och 2006. Uppgifterna i texten grundar sig på en sammanvägning av de fyra åren. Redovisade andelar utgörs av dem som svarat att det stämmer precis eller att det stämmer ganska bra på påståendet att: lärarna/ledarna tar stor hänsyn till de förslag jag kommer med. Svartalternativen utgör en fyrgradig skala från 1) stämmer precis till 4) stämmer inte alls.

⁸ Enligt uppgift från Valmyndigheten datum 2011-01-25. Uppgiften bygger på registret över totalbefolkningen. Antalet unga i Sverige som den 18 september 2010 hade fyllt 18 år men ännu inte 26 år var 1 003 593. Av dessa hade 525 718 (52,4 procent) inte hunnit fylla 18 år på valdagen 2006 och därmed inte haft möjlighet att rösta i detta val.

⁹ Medborgarundersökningen 2003 genomfördes inom ramen för Integrationspolitiska maktutredningen (en forskningsutredning som var verksam under perioden 2000–2004) i samarbete med forskningsprogrammet Demokratins mekanismer. Vetenskapligt ansvariga forskare var Anders Westholm, Karin Borevi (båda vid Uppsala universitet) samt Per Strömblad.

¹⁰ Det centrala materialet i denna kartläggning är en enkät om inflytandeforum som Ungdomsstyrelsen har skickat ut till alla Sveriges kommuner. Insamlingen pågick från hösten 2008 till våren 2010. Enkäten har i vissa kommuner besvarats av flera aktörer. Totalt har 287 av Sveriges 290 kommuner svarat på enkäten, vilket innebär att det i det närmaste är en totalundersökning. De tre kommuner som inte svarat är Hallsberg, Vännäs och Åmål. I Stockholm, Göteborg och Malmö har enkäter skickats ut till olika stadsdelar för att få en mer heltäckande bild av vilka inflytandeforum för unga som finns i dessa städer.

¹¹ Av dessa kommuner uppgav 16 att verksamheten vid svarstillfället varit vilande eller på väg att starta.

¹² Se bland annat Politics on the Net: NGO practices and experiences (Brundin 2008), och Unga och nätverkskulturer. Mellan moralpanik och teknikromantik (Ungdomsstyrelsen 2007c)

Ungdomsstyrelsen

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor.
Vi ger stöd till föreningsliv och kommuner samt till internationellt samarbete.

© Ungdomsstyrelsen 2011

projektledare **Henrik Karlsson**
textredigering **Ingrid Bohlin**
grafisk form **Christián Serrano**
tryck **EO Grafiska**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**
tfn **08-566 219 00**, fax **08-566 219 98**
e-post: **info@ungdomsstyrelsen.se**
webbplats: **www.ungdomsstyrelsen.se**

FOKUS10

Hur ser ungas möjligheter till inflytande och delaktighet ut i den representativa demokratin, i familjen, i skolan, i arbetslivet och på fritiden? I denna skrift belyser vi ungas ideella engagemang, förtroende för demokratin och upplevelse av att vara delaktiga i samhället. Fördjupningar görs kring skillnader i inflytande bland unga på olika arenor och i olika geografiska miljöer. Vi ställer oss även frågan om unga idag engagerar sig i nya former jämfört med tidigare. Detta är en förkortad version av Ungdomsstyrelsens rapport **FOKUS10** – en analys av ungas inflytande.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

